

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: *«Оптимізація видатків державного бюджету на оборону
(на матеріалах військової частини ЗСУ)»*

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа та
страхування

Ярема Ю.О.

(прізвище та ініціали)

Керівник: к.е.н., доцент, Ткачук
М.Н.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Рецензент:

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ОБОРОНУ.....	6
Видатки державного бюджету на оборону: економічна сутність, необхідність і правове регулювання здійснення.....	6
Фінансування видатків на оборону за рахунок коштів державного бюджету.....	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА ОБОРОНУ.....	19
2.1. Організація планування видатків державного бюджету України на оборону.....	19
2.2. Оцінка фінансування видатків на оборону за рахунок коштів державного бюджету.....	31
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ОБОРОНУ ЗА РАХУНОК КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....	42
3.1. Зарубіжний досвід фінансування оборони держави та можливості його використання в Україні.....	42
3.2. Напрями оптимізації видатків держави на оборону.....	49
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність роботи. У кожній країні сектор оборони в різних своїх проявах являє потужну спільноту і часто відіграє домінуючу роль. Прагнення Уряду забезпечити обороноздатність держави відображається в оптимальному формуванні військового бюджету, доцільності оборонних витрат, особливостях їх спрямованості в умовах військового конфлікту та приведення його до міжнародних норм. Завдяки нарощенню в стислі терміни бойових спроможностей Збройних сил України вдалося зупинити агресора. Та проблема забезпечення дієздатності української армії через ресурси та кошти, що на них витрачаються, залишається актуальною. Для цього Україні потрібно застосувати досвід окремих країн, які досягли помітних успіхів в обороноздатності держави.

На сучасному етапі розвитку України стоїть завдання підвищення обороноздатності держави, проведення реформування Збройних сил та інших військових формувань відповідно до новітніх вимог та з урахуванням досвіду, набутого у ході антитерористичної операції, а також розвиток оборонно-промислового комплексу, що необхідно для максимального задоволення потреб армії. Успішність виконання поставлених завдань значною мірою залежить від належного фінансового забезпечення, основу якого становлять видатки державного бюджету. Тому питання динаміки та структури зазначених видатків і виявлення закономірних тенденцій у сфері фінансування оборони є актуальними, особливо в умовах триваючої агресії з боку РФ.

Проблеми державної політики у сфері фінансування Збройних сил України досліджували у своїх працях як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Досить вагомий внесок у дослідження цього питання зробили Л. Абалкін, Дж. Дентон, Р. Лукабо, Р. Міллер, Дж. Стігліц, А. Качинський, О. Кириленко, П. Костюк, В. Леонов, А. Лодзянов, Р. Несмянович, С. Прокопенко, А. Арбатов, О. Черняк, І. Бінько, В. Ольшевський, В. Шлемко та ні.

Зважаючи на вагомий внесок вищезгаданих науковців у розв'язанні даних питань, на наш погляд більш глибокого дослідження потребують проблеми оптимізації видатків державного бюджету на оборону в складних політичних умовах сьогодення. Саме це й зумовило вибір теми наукової роботи, сформувало її мету та основні завдання.

Метою дослідження є розкриття, характеристика та аналіз видатків Державного бюджету України на оборону, а також розробка практичних рекомендації щодо їх оптимізації в сучасних умовах розвитку.

Поставлена мета досягається шляхом вирішення таких наукових завдань:

- дослідити економічну сутність, необхідність і правове регулювання видатків на оборону;
- розглянути фінансування видатків на оборону за рахунок коштів державного бюджету;
- з'ясувати особливості організації планування видатків державного бюджету на оборону;
- оцінити сучасний стан фінансування видатків на оборону за рахунок коштів державного бюджету;
- розглянути зарубіжний досвід фінансування оборони держави та можливості його використання в Україні;
- розробити пропозиції щодо напрямів оптимізації видатків держави на оборону.

Об'єктом дослідження є видатки державного бюджету на оборону як складова сукупних бюджетних видатків держави.

Предмет роботи є сукупність економічних відносин, котрі виникають у процесі формування та використання фінансових ресурсів військової галузі за рахунок коштів державного бюджету.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Зокрема, системний і структурний метод використано при визначенні сутності видатків бюджету на оборону; за допомогою порівняльного і факторного методів досліджено

особливості фінансового забезпечення військової сфери в зарубіжних країнах. У процесі дослідження використано метод аналітико-графічну формалізації; критичний аналіз наукової і методичної літератури, практичного досвіду; спостереження, вимірювання та порівняльний аналіз динаміки фактів та показників, а також методи теоретичних досліджень (узагальнення, аналогія та ін.).

Інформаційну базу наукового дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань фінансування оборонних потреб країни з державного бюджету, статистичні дані Міністерства фінансів України, Міністерства оборони України, Державної статистичної служби України, Державної казначейської служби України, статті вітчизняних і зарубіжних авторів, з питань фінансового забезпечення оборони за рахунок коштів державного бюджету.

Практичне значення результатів роботи: запропоновані результати наукового дослідження щодо оптимізації видатків державного бюджету на оборону можуть бути використані для розвитку і вдосконалення функціонування даної галузі.

Апробація результатів дослідження. Рекомендації щодо прогнозування видатків на оборону використані в роботі військової частини А3013, що дозволило підвищити ефективність її діяльності (довідка №49, від 29.01.2020р.).

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 70 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ОБОРОНУ

Видатки державного бюджету на оборону: економічна сутність, необхідність і правове регулювання здійснення

Однією з найбільш вагомих складових національної економіки є оборонна економіка, зокрема, оборонні витрати. Витрати на утримання армії - це необхідні витрати для виконання обов'язку держави перед народом. Такий специфічний товар купує населення у держави, сплачуючи його вартість у вигляді податків. Оборонні витрати - одне з головних «суспільних благ», які безперервно конкурують із соціальними витратами за частку, відведену їм у держбюджеті. Суперництво тим гостріше, чим більший тягар соціальної відповідальності покладається на державу. Соціальний сенс витрат на оборону існує лише в тому разі, коли вони перебувають у межах розумної достатності і справді служать гарантом безпеки держави.

Відповідно до 17 ст. Конституції України, оборона нашої держави, захист її суверенітету і територіальної цілісності та недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Рівень видатків на оборону – це один із найважливіших критеріїв, що характеризує прагнення держави забезпечити необхідні умови розвитку збройних сил та інших військових формувань, підтримання їхньої бойової готовності в належному стані. Ключові напрями спрямування оборонних видатків – це утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, проведення військових досліджень та ліквідації їх наслідків, підготовка військових фахівців.

З урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України,

безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу й обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації [1].

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок про суттєву необхідність здійснення видатків із Державного бюджету України на оборону. Огляд останніх наукових досліджень і публікацій підтверджує, що в Україні зростає інтерес вчених до теоретичних і практичних проблем використання видатків державного і місцевих бюджетів, з'ясування основних напрямів удосконалення планування, розподілу та використання видаткової частини бюджетів в умовах ринкових трансформацій. Визначення дефініції видатки вітчизняними вченими наведено в додатку А.

Опрацювання праць згаданих науковців показало, що вони традиційно підходять до розгляду окремих проблем, пов'язаних з видатками бюджетів. Загальним практично для усіх тлумачень видатків вітчизняними вченими є той факт, що майже усі вони визнають провідну роль видатків бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

На нашу думку, досить вдалим є визначення видатків бюджету, запропоноване Загороднім А., Вознюком Г., Смовженко Т. та Юрієм С., Стоян В., Даневичем О. Зазначені науковці акцентують увагу на тому, що видатки бюджету – це об'єктивні економічні відносини, пов'язані з розподілом і використанням централізованого фонду грошових коштів держави, що є завершальним етапом перерозподільчих процесів за допомогою бюджетних стосунків [15].

Фінансування державних видатків є плановим, цільовим, безповоротним та безоплатним відпуском коштів, що здійснюється з урахуванням оптимального поєднання власних, кредитних та бюджетних джерел фінансування,

проводиться в міру здійснення планового використання коштів для забезпечення виконання загальнодержавних функцій. Пасічник Ю. В. розглядає бюджетне фінансування як певну систему надання коштів підприємствам, установам та організаціям [23, с. 428].

Детальному розгляду видатків державного бюджету значну увагу у своїх працях приділили Василик О., Карлін М., Пасічник Ю. та інші українські вчені (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. Наукові підходи до визначення дефініції видатки Державного бюджету України у вітчизняній фінансовій науці*

Вітчизняні науковці	Тлумачення поняття «видатки державного бюджету»
Пасічник Ю. [19]	Витрати держави на загальнодержавному рівні, які необхідні для виконання державою її функцій. Ці витрати виражають економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямками, визначеними законом
Василик О., Павлюк К. [10, с. 152].	Інструмент для досягнення вищого критерію справедливості і корисності для кожного члена суспільства
Василенко Л., Булгакова С., Колодій О., Єрмошенко Л., Мазаракі А. [36].	Економічні відносини, що пов'язані з розподілом та використанням централізованого фонду фінансових ресурсів держави
Карлін М. [33, с. 43].	Особлива економічна категорія, що визначає відносини з приводу розподілу централізованого фонду грошових коштів та його використання за цільовим призначенням
Алісов Е. [51, с. 197].	Врегульовані нормами права суспільні відносини, пов'язані з планомірним використанням державних грошових ресурсів з метою матеріального забезпечення процесу розширеного відтворення, утримання соціальної сфери тощо

*Примітка. Складено автором на основі опрацювання джерел [10, с.152]..

Наведені у табл. 1.1 трактування видатків державного бюджету вітчизняних вчених заслуговують на увагу, оскільки розкривають сутність видатків як об'єктивних економічних відносин, що виникають з приводу розподілу коштів бюджетного фонду держави та його використання за цільовим призначенням, з метою забезпечення оборони країни. Видатки відображають економічні відносини, що виникають у зв'язку з використанням фінансових ресурсів держави. Вони здійснюються за допомогою витрат, що являють собою інструмент обміну грошового фонду держави на конкретні суспільні послуги

для досягнення добробуту населення країни. Визначення напрямів, форм, структури й обсягів видатків базується на принципах раціональності, ефективності, цілеспрямованості та доцільності й відповідає стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Отже, на наш погляд, видатки державного бюджету на оборону – це урегульована нормами фінансового права діяльність держави з витрачання централізованого фонду коштів для реального забезпечення фінансовими ресурсами військової сфери.

Під видатками державного бюджету на оборону слід розуміти економічні відносини, що пов'язані з розподілом та використанням централізованого фонду фінансових ресурсів держави для ефективного функціонування оборонної галузі. Видатки Державного бюджету України на оборону є вкрай необхідними та важливими, оскільки дана галузь бере активну участь у забезпеченні миру, порядку. Вони включають прямі, побічні і непрямі витрати. Розглянемо їх сутність більш детально.

Прямі витрати на оборону включають витрати на міністерства і відомства оборони держави, які складаються із витрат на утримання та навчання особового складу збройних сил, придбання, утримання та експлуатацію озброєння, військової техніки та майна, військові науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, видатки на цивільну оборону, військову допомогу іноземним державам та інші витрати. Вони поділяються на поточні і капітальні.

Поточні витрати на оборону пов'язані в основному з підтримкою бойової могутності збройних сил на досягнутому рівні. Вони включають грошове утримання військовослужбовців та заробітну плату цивільного вільнонайманого персоналу, витрати на медичне обслуговування, транспортування та інші види забезпечення діяльності особового складу, а також витрати, пов'язані з експлуатацією та ремонтом військової техніки.

Капітальні витрати пов'язані з відображенням матеріально-технічного переоснащення збройних сил та розвиток оборонної промисловості. Вони

включають витрати на військові наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, закупівлі озброєння та військової техніки, військове будівництво тощо.

Побічні видатки на оборону зумовлені утриманням збройних сил, ліквідацією наслідків війни, переозброєнням тощо. Вони включають виплати пенсій і допомоги ветеранам війни, інвалідам та сім'ям загиблих, витрати з відбудови руйнувань, спричинених війною, відшкодування збитків, завданих воєнними діями тощо.

Непрямими вважаються видатки, що за своїм характером значною мірою відносяться до оборонних, але включені до кошторисів витрат цивільних міністерств і відомств.

До видатків на оборону відносять такі, що: забезпечують оборонноздатність держави; забезпечують розвиток державних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; створюють умови для підготовки кваліфікованих кадрів, експорт озброєнь, котрий надає можливість збільшити оборонний потенціал держави, співробітництво у військово-політичній сфері [7,с.871]..

Відповідно до функціональної класифікації видатків до видатків на національну оборону включаються наступні види видатки на:

- військову оборону;
- цивільну оборону;
- військову допомога зарубіжним країнам;
- військову освіту;
- фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері оборони;
- іншу діяльність у сфері оборони.

Як бачимо, видатки державного бюджету на військову оборону охоплюють витрати на закупівлю озброєнь і військової техніки та на утримання військових частин. Крім того, до них також належать витрати на наукові дослідження у сфері оборони і на виплату пенсій військовослужбовцям. До видатків на національну оборону також належать видатки на утримання збройних сил; закупівлю озброєння та військової техніки; капітальне будівництво,

будівництво житла для військовослужбовців; науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи; інші видатки в галузі оборони.

Підсумовуючи вищевикладене відзначимо що, видатки на оборону являють собою виділення коштів з державного бюджету на оборонні цілі, що включають в себе утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, підготовку кадрів та військові дослідження, а також видатки на ліквідацію їхніх наслідків. Видатки на оборону держави мають непродуктивний характер, так як вони не дають приросту ВВП. Відтак й потребують повного фінансування за рахунок коштів державного бюджету.

Організація фінансування видатків на оборону за рахунок коштів державного бюджету

Ринкова трансформація економіки вимагає теоретичного переосмислення і практичного вдосконалення форм і методів фінансового забезпечення оборони держави. Реалізація цієї функції держави відбувається у процесі бюджетного фінансування, яке повинно здійснюватися на основі певних принципів (табл. Б.1 додаток Б). На нашу думку, при формулюванні цих принципів та їх трактуванні доцільно опиратися на принципи бюджетної політики, адже бюджетне фінансування є інструментом її реалізації.

Чинним законодавством визначено основи фінансового забезпечення військових видатків. Так, згідно з Бюджетним кодексом України, видатки на оборону здійснюються виключно з Державного бюджету України. При чому видатки загального фонду на заходи, пов'язані з обороноздатністю держави, що здійснюються за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету, та видатки на здійснення розвідувальної діяльності є захищеними видатками, т. б. їх обсяг не може змінюватися при скороченні затверджених бюджетних призначень [9]. Крім того, на сьогодні чинне законодавство визначає мінімальну суму коштів, яка має бути спрямована на фінансування потреб національної оборони – не менше 5% запланованого обсягу ВВП, з яких не

менше 3% - на фінансування сил оборони. (ст. 35 Закону України «Про національну безпеку України»)[36].

Фінансування видатків на національну оборону зумовлюється необхідністю захисту інтересів держави у міжнародному співтоваристві. Обсяг витрат на оборону визначається системою офіційних поглядів військового характеру, виходячи із співвідношення різних воєнних угруповань у світі, напрямків зовнішньої політики України та інших факторів.

Конституція України у 17 статті, встановлює фінансування видатків на національну оборону як одну з найважливіших функцій держави, що є справою всього українського народу, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки. Україна, враховуючи необхідність забезпечення власної воєнної безпеки та оборони, збройний конфлікт у Донецькій та Луганській області, окупацію АР Криму та напруженої політичної обстановки, забезпечує Збройні Сили України з необхідним рівнем їх бойової готовності та боєздатності. Основним органом, на який покладено забезпечення оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності є Міністерство Оборони України [22].

Фінансування потреб національної оборони залежить від прийнятої воєнної доктрини в державі. Виділяють три основні її типи: 1) повна відмова від військових видатків; 2) створення сильної армії; 3) фінансування оборони за принципом мінімальної достатності [30, с.103]. В Україні, яка бореться з збройною агресією з 2014 році, фінансування оборонних видатків здійснюється за другим типом у межах сум, затверджених у державному бюджеті через систему головних розпорядників бюджетних коштів у цій сфері.

Під фінансуванням Збройних Сил варто розуміти забезпечення фінансовими ресурсами військової сфери задля розбудови і утримання Збройних Сил України, ведення бойових дій. Військові частини та установи Міністерства оборони (крім госпрозрахункових промислових підприємств та будівельних організацій) фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету, тобто вони

є бюджетними організаціями і фінансуються в кошторисно-бюджетному порядку. Фінансування Збройних Сил втілюється шляхом призначення і переказу бюджетних асигнувань вищим за підлеглістю розпорядником коштів нижчому і надання коштів військовим установам. Для організації фінансового забезпечення Збройних Сил створено:

- систему військових фінансових органів, котрі власне здійснюють фінансове забезпечення, керуючись нормативно-правовими актами, котрі регулюють діяльність Збройних Сил України;

- норми, що регулюють порядок організації і здійснення фінансового забезпечення Збройних Сил;

- умови для налагодженої взаємодії військових органів управління і посадових осіб, котрі беруть участь до фінансового забезпечення військ.

Відповідно до «Положення про фінансове господарство військової частини Збройних Сил України», фінансування видатків на армію, які передбачені державним бюджетом, здійснюється Державною казначейською службою України. Виділяють три ступені розпорядників бюджетних коштів у Збройних силах України [33, с.402]:

- 1) перший ступінь: головний розпорядник коштів - міністр оборони України;
- 2) розпорядники коштів другого ступеня – це командувачі оперативними командуваннями і видами Збройних сил України;
- 3) розпорядниками коштів третього ступеня є командири (начальники) військових частин, установ та організацій.

Для фінансування потреб оборонної сфери розпорядникам коштів (військовим органам) у державному казначействі відкривають особові та реєстраційні рахунки, на яких відображаються кошти, надані для використання на утримання своєї установи, на централізовані заходи і для перерахування підвідомчим установам. Реєстраційні рахунки відкриваються розпорядникам коштів усіх ступенів для обліку витрат, передбачених їхніми кошторисами доходів і видатків. Кошти на здійснення видатків Міністерства оборони України перераховуються Головним управлінням Державної казначейської

служби на рахунки її обласних управлінь, а розподіл виділених коштів на обласному рівні здійснює розпорядник другого ступеня.

В Збройних Силах України кошти на потреби військ виділяються командирі військової установи, який повинен їх правильно використовувати. Командирам в питанні виконання обов'язків фінансового забезпечення створено військовий фінансовий орган. Фінансові органи частин, служб та підрозділів утворюють систему фінансового апарату, котрий називається фінансово-економічна служба ЗСУ, яка є спеціальним органом командира військової установи, що займається фінансовою діяльністю та здійснює контроль за станом фінансового господарства. Узагальнено схему фінансування військ представлено на рисунку 1.1.

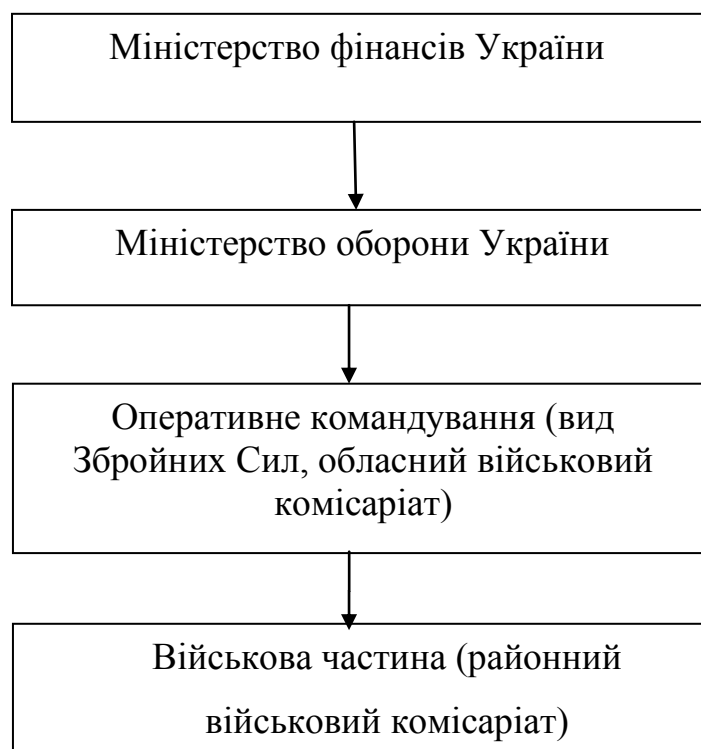

Рисунок 1.1 – Порядок фінансування Збройних Сил України*

*Примітка. Складено автором за джерелом [51, с.324]

Міністерство фінансів України виділяє кошти Міністерству оборони із подальшим надходженням їх на рахунки Департаменту фінансів, що відкриті в системі органів Державного казначейства України. Департамент фінансів Міністерства Оборони України згідно із затвердженими Міністром розподілами

виділених бюджетних асигнувань, у якості головного розпорядника бюджетних коштів, здійснює переказ коштів розпорядникам другого ступеня і військам центрального підпорядкування (розпорядникам третього ступеня) на рахунки, відкриті їм в органах Державного казначейства.

Фінансові органи розпорядників другого ступеня переказують кошти військам (розпорядникам третього ступеня), що організаційно підпорядковані даному розпоряднику другого ступеня, згідно до затверджених розподілів виділених бюджетних асигнувань.

Власне, таким чином, фінансування Збройних Сил України здійснюється зверху вниз, за принципом підлеглисті. Вищі за підлеглистю розпорядники бюджетних коштів також несуть відповідальність, зокрема за повне і своєчасне забезпечення коштами військ згідно встановлених норм та затверджених асигнувань, за законне та доцільне використання виділених асигнувань, котрі в їх розпорядженні, за здійснення фінансового контролю та за дотримання фінансової і штатної дисципліни [47, с.64].

Розпорядники коштів зобов'язані здійснювати заходи щодо поліпшення фінансово-господарської діяльності в підпорядкованих їм військах ґрунтуючись на аналізі виробничо-господарської діяльності, забезпечення економності та доцільності витрат коштів та матеріальних цінностей, мобілізації внутрішніх ресурсів, і покращання ревізійної та господарської діяльності. Вищі за підлеглистю розпорядники бюджетних коштів у розрізі фінансово-господарської діяльності наділені відповідними повноваженнями, мають встановлені права і обов'язки.

Міністр оборони України як головний розпорядник коштів Державного бюджету має такі обов'язки: одержує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у Законі України «Про Державний бюджет України»; затверджує кошториси розпорядників підлеглих йому установ; визначає форми звітності для одержувачів про використання коштів і наділений правом перевіряти діяльність одержувачів; отримує звітність щодо використання коштів від розпорядників нижчих рівнів та одержувачів [31, с.380]. Головним фінансовим

органом розпорядників коштів є Департамент фінансів Міністерства Оборони України. Начальник Департаменту фінансів підпорядковується безпосередньо Міністру оборони України.

Фінансовими органами розпорядників коштів другого ступеня за кошторисом Міністерства Оборони України є фінансово-економічні управління видів Збройних Сил, оперативних командувань, відділи фінансового та соціального забезпечення обласних військових комісаріатів. Начальники цих фінансових органів підпорядковуються командувачам видів Збройних Сил України, командувачам військами оперативних командувань, обласним військовим комісарам, а з питань спеціальної фінансової роботи, - директору Департаменту фінансів Міністерства Оборони України.

На розпорядників коштів другого ступеня покладений обов'язок організації фінансово-економічної служби, вчасне і повне забезпечення потреб військ і районних військових комісаріатів в коштах, здійснення нагляду за фінансовою діяльністю підпорядкованих військових формувань, котрі фінансуються ним.

Фінансово-економічні управління оперативних командувань, видів Збройних Сил, відділи фінансового та соціального забезпечення обласних і міських військових комісаріатів переглядають фінансові заявки та кошториси забезпечуючих служб, військових частин, районних військових комісаріатів, формують проекти річних кошторисів, планів фінансування, відповідно до затверджених призначень переказують кошти підпорядкованим військовим частинам, перевіряють та розглядають їх фінансово-планові документи, звітність. Начальники фінансових органів також мають право надати дозвіл на відкриття рахунків військовим частинам в органах Державного казначейства України.

Розпорядники коштів третього ступеня (командири військових частин та їм рівні) здійснюють свої обов'язки по фінансовому господарству у відповідності до статті 16 Положення про фінансове господарство військової частини [33, с.111]. До їх основних обов'язків входить:

- створення фінансового господарства й забезпечення вчасного витребування та одержання від забезпечуючого органу необхідних військовій частині коштів, їх облік і подання установленої фінансової звітності;

- доцільне витрачання коштів і забезпечення виконання цих вимог всіма посадовими особами військової частини та ін.

Як бачимо з вищевикладеного, на фінансово-економічну службу Збройних Сил України покладено виконання двох видів функцій: загальних та спеціальних. До загальних функцій відносяться такі як організація фінансового господарства; управління фінансово-господарською діяльністю; регулювання роботи органів і посадових осіб, що займаються фінансовим забезпеченням частини; підтримка фінансово-економічної служби в постійній бойовій готовності. До спеціальних функцій відносять своєчасне планування та витребування коштів, які необхідні для забезпечення потреб військ; повне фінансування потреб військ; повне та у встановлені терміни забезпечення військовослужбовцям грошовим забезпеченням та заробітною платою цивільним найманим працівникам; своєчасне перерахування коштів за належністю та потребою; здійснення заходів по відшкодуванню збитків заподіяних державі; забезпечення збереження готівки в необхідних випадках; ефективне використання призначених бюджетних коштів; дотримання нормативно-правових актів, під час процедури придбання товарно-матеріальних цінностей і розрахунків по ним; контроль стану фінансового господарства [31, с.308].

Варто також зазначити, що фінансування органів і установ, які забезпечують національну оборону, проводиться на підставі кошторисів доходів та видатків. Зведені кошториси розглядаються в Міністерстві фінансів України та включаються до проекту Державного бюджету України. Виділення коштів на фінансування видатків на оборону здійснюється через Державну казначейську службу України виключно за рахунок державного бюджету. В основу розрахунків видатків на фінансування національної оборони покладено грошові норми видатків. Крім цього, за рахунок спеціального фонду державного

бюджету здійснюється фінансування видатків на оборону з використанням програмно-цільового методу за спеціальними державними програмами.

Враховуючи значення оборони для функціонування незалежної держави, виправданим є здійснення фінансування потреб армії не лише за рахунок державного бюджету, що визначається як Бюджетним кодексом України, а й за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб, відповідно до статті 2 Закону України «Про оборону України» [22].

Ситуація, яка склалася в Україні з початком військового конфлікту, докорінно змінила підхід до формування оборонного бюджету нашої країни та змусила керівництво держави переглянути свої погляди щодо подальшого розвитку сектору безпеки та оборони держави. Особливо важливим в сучасних умовах є питання забезпечення складників сил безпеки та оборони фінансовими ресурсами.

Україна планує привести систему фінансового забезпечення ЗСУ до стандартів та норм країн НАТО, згідно яких видатки оборонного бюджету розподіляються так: 50% – на утримання ЗСУ, 20% – на підготовку військ, 30% – на розвиток озброєння та військової техніки. Таким чином, рішення щодо приведення витрат на оборону до вимог НАТО є не тільки проявом серйозного ставлення до інструкцій Альянсу, а й визнанням того факту, що в сучасному світі все ще є численні загрози і посягання на суверенітет, захист якого покладено на ЗСУ

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА ОБОРОНУ

2.1. Діюча практика планування видатків державного бюджету України на оборону

Оборонний бюджет України є складовою частиною ВВП, котра внаслідок його перерозподілу перетворюється централізований цільовий фонд фінансових ресурсів з наступним використанням на потреби оборони країни. Планування видатків на національну оборону є невід'ємною частиною планування видатків державного бюджету на наступний фінансовий рік і здійснюється згідно до бюджетної класифікації видатків. Основним завданням у процесі фінансового планування є правильне визначення потреби в коштах на утримання Збройних сил України, здійснення контролю щодо правильного витрачання бюджетних коштів [31].

Бюджетне планування Збройних сил України (ЗСУ) здійснюється через:

- визначення необхідності в коштах Міністерства оборони на плановий рік, створення плану розподілу коштів за видами ЗСУ, військовими частинами та установами;
- своєчасне одержання бюджетних асигнувань на фінансування потреб Міністерства оборони України, і вчасний переказ коштів видам ЗСУ, оперативним командуванням, військовим частинам та установам;
- регулярне уточнення потреби в коштах протягом року і вчасна зміна планів фінансування й анулювання залишкових сум;
- забезпечення оперативного обліку і контролю за використанням коштів, за станом фінансування [46].

Оборонний бюджет складається з планових і позапланових видатків. Планові видатки спрямовані на утримання військових формувань і становлять основну частку оборонного бюджету. Позапланові видатки пов'язані з необхідністю ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, що можуть виникнути під час проведення військових навчань, зруйнування складів і сховищ вибухових, радіоактивних і токсичних речовин і відходів та інших непередбачених подій.

Бюджетне планування видатків на оборону держави має такі завдання [41]:

- точне визначення необхідності в коштах задля створення усіх умов бойової готовності військ, виконання планів бойової, гуманітарної і мобілізаційної підготовки особового складу, забезпечення господарських і побутових потреб, утримання озброєння, бойової техніки та майна, забезпечення особового складу усіма видами грошового забезпечення;

- вчасне витребування коштів від забезпечуючого фінансового органу;

- забезпечення використання бюджетних коштів за принципами плановості, доцільності та економності.

В умовах обмеженості бюджетних ресурсів особливо актуальним є питання вдосконалення процесу бюджетування, зокрема програмно-цільового методу формування бюджету, який на сьогоднішній день вважається найсучаснішим та найбільш прогресивним. Програмно-цільовий метод у процесі планування видатків на оборону і з державного бюджету передбачає складання і виконання бюджету в розрізі бюджетної програми. Запровадження програмно-цільового методу складання бюджету є істотною зміною в бюджетній ідеології. Бюджетний процес можна уявити собі як виробничу функцію, яка встановлює зв'язок між бюджетними результатами та ресурсами державного сектора, що використовуються для досягнення цих результатів. Запровадження програмно-цільового методу складання та виконання бюджету при здійсненні видатків на оборону такі переваги:

- забезпечення прозорості процесу фінансування зазначених галузей із центрального бюджету, що чітко визначає цілі і завдання, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти, підвищення рівня контролю за результатами виконання відповідної бюджетної програми;

- здійснення оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей та виконання завдань, а також проведення аналізу причин неефективного виконання бюджетної програми, що стосується фінансування наукової та освітньої галузей із Державного бюджету України;

- упорядкування організації діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетної програми шляхом чіткого

розмежування відповідальності за реалізацію кожної бюджетної програми між визначеними головним розпорядником бюджетних коштів відповідальними виконавцями бюджетних програм при здійсненні видатків на науку та освіту із державного бюджету;

- посилення відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів за дотримання відповідності бюджетної програми законодавче визначеній меті його діяльності, а також за фінансове забезпечення бюджетної програми і результат її виконання, при здійсненні видатків на науку і освіту із центрального бюджету;

- підвищення якості розроблення бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів для фінансування оборонної галузі із Державного бюджету України.

Необхідність в бюджетних коштах для Збройних сил України за відповідними бюджетними програмами визначається [46]:

- забезпечувальними управліннями - за видатками кошторису Міністерства оборони України, яким відають головні управління центрального апарату Міністерства оборони України;

- посадовими особами управління військового бюджету та фінансування Збройних сил України та відповідними управліннями Головного фінансово-економічного управління Міністерства оборони України - за видатками кошторису Міністерства оборони України.

Забезпечувальні управління не пізніше установленого терміну надають до Головного фінансово-економічного управління Міністерства оборони України кошториси витрат за видатками, котрі перебувають у їх підпорядкуванні, а також кошториси витрат на виплату службових відряджень, видавничу діяльність та перепідготовку кадрів у цивільних навчальних закладах. Посадові особи Головного фінансово-економічного управління після перевірки обґрунтованості поданих кошторисів визначають загальну потребу в коштах на плановий рік, складають зведений кошторис Міністерства оборони України та бюджетний запит.

Потреба в видатках розраховується на бюджетний рік окремо за кожним кодом програмної і економічної класифікації видатків, та за статтями витрат кошторису Міністерства оборони України.

Командир військової частини, начальник та особовий склад фінансово-економічної служби частини, несуть відповідальність за планове та вчасне планування майбутніх витрат. Зокрема, можна виділити наступні етапи фінансового планування у військовій частині[31]:

- 1) організаційний (початок квітня);
- 2) визначення потреби в коштах на наступний рік, складання планових документів та їх подання до забезпечуючого фінансового органу (до 3 травня);
- 3) витребування коштів в рахунок призначень (протягом року);
- 4) уточнення потреби в коштах (обов'язково на початку листопада, при необхідності - протягом року).

Кошторис військової частини є основним фінансово-плановим документом, який підтверджує її повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання функцій та досягнення поставлених завдань відповідно до бюджетних призначень.

Організація роботи з фінансового планування в оборонних установах складається з таких етапів:

- подання начальником фінансового органу на початку квітня поточного року рапорту з проханням видати наказ командира військової частини про проведення фінансового планування на наступний рік та проекту цього наказу;
- видання наказу командира військової частини про організацію роботи з фінансового планування на наступний рік;
- складання начальниками служб за відповідними напрямками діяльності розрахунків на кошти, котрі необхідні у наступному році, та бюджетні нарахування що плануються одержувати від господарської та економічної діяльності;

- створення начальником фінансової служби розрахунку необхідності в коштах на виплату грошового забезпечення військовослужбовцям та заробітної плати цивільним працівникам;
- перевірка начальником фінансового органу складених начальниками інших служб розрахунків доходів та видатків, що плануються за кошторисними підрозділами, які знаходяться у їх віданні;
- доповідь начальником фінансового органу разом з начальниками служб перевірених розрахунків командира військової частини і складання фінансово-планових документів, за дозволом командира.

Кошториси військової частини, плани асигнувань за видатками загального фонду, затвердженими у відповідному кошторисі, та зведення показників спеціального фонду відповідного кошторису складаються у двох примірниках. Фінансово-планові документи підписуються командиром військової частини та начальником фінансової служби і до 3 травня поточного року надаються на затвердження до забезпечуючого фінансового органу за наступною схемою [41]:

військові частини, які безпосередньо фінансуються з центру, – директору Департаменту фінансів Міністерства оборони України;

військові частини, які фінансуються безпосередньо фінансовими органами видів Збройних Сил України, оперативних командувань, – їх фінансово-економічним управлінням;

районні, міські військкоматі, за підпорядкованістю - обласним, міському в м. Київ військовим комісарам.

У разі, коли протягом року потреба в коштах зменшилася військова частина негайно надає забезпечуючому фінансовому органу донесення про зменшення призначень та довідку про внесення змін до кошторису та плану асигнувань. Зміни до кошторису і плану асигнувань вносяться у разі:

- необхідності перерозподілу видатків за економічною класифікацією;
- прийняття нормативного акту щодо передачі повноважень та бюджетних асигнувань від одного розпорядника іншому;

- прийняття рішення щодо розподілу централізованих нерозподілених бюджетних асигнувань між розпорядниками;
- необхідності збільшення видатків спеціального фонду бюджету внаслідок перевищення надходжень до цього фонду над врахованими у бюджеті на відповідний рік;
- прийняття рішення щодо скорочення видатків загального фонду бюджету в цілому на рік.

У випадках, коли по незалежним від військової частини причинам (зменшення чисельності, скасування запланованих заходів, зменшення норм відпустки коштів і т.п.) потреба військової частини в коштах у порівнянні з призначеними сумами зменшується, зайві призначення по кошторису Міністерства оборони анулюються забезпечуючим фінансовим органом, про що висилається військовою частину повідомлення [13].

Проаналізуємо обсяги планових видатків на оборону в Україні. Як видно з рис. 2.1, планові обсяги видатків державного бюджету на національну оборону України щороку збільшуються, але значно вищими темпами, ніж частка цих видатків у загальній сумі бюджетних видатків та в обсязі ВВП. Так, на 2020р. заплановані видатки на оборону становлять лише 5,45% ВВП, що на 0,07% більше запланованого обсягу видатків у 2019р. і менше проти даних 2018р. на 0,55%. Така ситуація з фінансуванням ЗСУ не є сприятливою для забезпечення обороноздатності держави, враховуючи поточний військовий конфлікт з РФ.

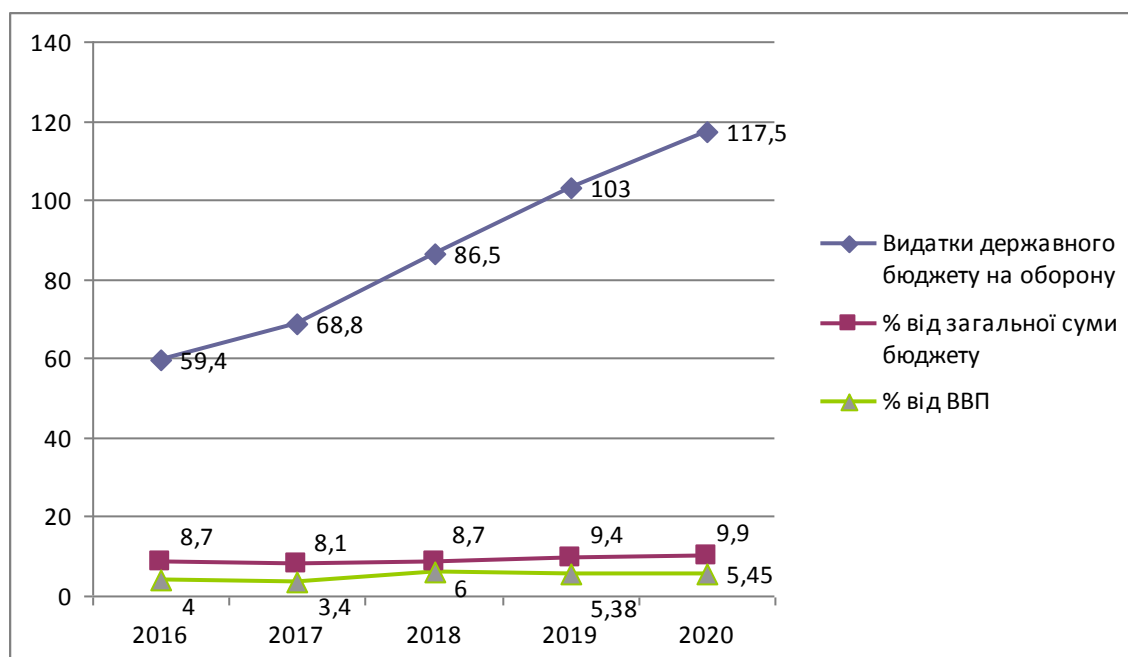

Рисунок 2.1 – Планові видатки державного бюджету на оборону та їх частка у ВВП в Україні у 2015-2020рр.*

*Примітка. Побудовано автором на основі власних розрахунків і [16-20].

Проаналізуємо динаміку видатки на оборону в абсолютного відхилення й ланцюгового темпу росту (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Динаміка планових видатків Державного бюджету України на оборону у 2016-2020рр.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+, -), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+, -), %
2016	59,4	-	-	-
2017	68,8	+9,3	115,8	+15,8
2018	86,5	+17,7	125,8	+25,8
2019	103	+16,4	118,9	+18,9
2020	117,5	+14,4	114,0	+14,0

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20]

Як видно з табл. 2.1, відбувається поступове збільшення усіх трьох показників планових видатків на оборону. Найбільший ріст припав на 2018 рік, де абсолютний приріст становить 17,7 млн. грн., а найменший очікується – 14% у 2020р році.

Згідно Бюджетного кодексу, державний бюджет як фінансовий план складається із загального та спеціального фондів. Загальний фонд концентрує у собі загальні доходи та загальні видатки органів, які переважно не мають чіткого зв'язку між собою у тому сенсі, що окреме джерело ресурсів не прив'язане до конкретного напрямку витрачання коштів. Спеціальний фонд включає видатки, призначені на конкретні заходи. Відтак, розглянемо видатки Міністерства оборони в розрізі загального та спеціального фондів.

Таблиця 2.2. Динаміка планових видатків загального фонду Державного бюджету України на оборону у 2016-2020рр.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+, -), %
2016	54,9	-	-	-
2017	62,4	+7,5	113,8	+13,8
2018	82,2	+19,7	131,5	+31,5
2019	101,1	+18,9	123,0	+23,0
2020	116,6	+14,9	114,7	+14,7

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20].

Як видно з наведених у табл. 2.2 даних, видатки на загального фонду державного бюджету на оборону країни мають тенденцію до зростання. Найвищий темп приросту запланованих обсягів видатків на оборону спостерігаємо у 2018р. – на 31,5%, що більше як удвічі від динаміки 2017р. (13,8%). У 2019-2020рр. темпи росту обсягів досліджуваних видатків зменшуються до 23,% у 2019р. і 14,7% у 2020р.

Заплановані обсяги видатків на оборону держави за спеціальним фондом державного бюджету подані в табл. 2.3. Так, обсяги видатків на оборону щороку зменшуються, лише у 2017р. відбулося їх збільшення майже на 40%, а починаючи з 2018р. зменшуються. Найбільший темп зниження планується на 2019р. – 57,2%.

Таблиця 2.3. Динаміка планових видатків спеціального фонду Державного бюджету України на оборону у 2016-2020рр.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+,-), %
2016	4,5	-	-	-
2017	6,3	+1,8	139,9	+39,9
2018	4,3	-1,9	69,2	-30,7
2019	1,8	-2,5	42,7	-57,2
2020	1,4	-0,4	75,6	-24,3

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20].

Крім того, в державному бюджеті кошти на оборону також виділяються на такі напрямки, як: керівництво та військове управління, забезпечення діяльності Збройних Сил та підготовка військ, розвиток озброєння та військової техніки, будівництво (придбання) житла для військовослужбовців, утилізація боєприпасів.

Як видно з наведених у табл. 2.4 даних, за досліджуваний період планові обсяги видатків на керівництво та військове управління Збройними Силами України зростають: у 2018р. і 2019р. на 30%, а у 2020р. - на 9,4%.

Таблиця 2.4. Динаміка планових видатків на керівництво та військове управління Збройними Силами України у 2016-2020рр.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+,-), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+,-), %
2016	0,3	-	-	-
2017	0,3	+0,05	115,7	+15,7
2018	0,4	+0,1	130,	+30,0
2019	0,6	+0,1	131,5	+31,5
2020	0,7	+0,06	109,4	+9,4

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20].

Показники планових видатків на забезпечення діяльності Збройних Сил України та підготовку військ теж збільшуються щорічно, але не планомірно найвищого значення темп росту заплановано в 2019р. – на 36,5%, а в 2020р. – зростання лише на 8,8%.

Таблиця 2.5. Динаміка планових видатків на забезпечення діяльності Збройних Сил України та підготовка військ у 2016-2020рр.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+, -), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+, -), %
2016	46,4	-	-	-
2017	52,4	+5,9	112,9	+12,9
2018	59,8	+7,3	114	+14,0
2019	81,6	+21,8	136	+36,5
2020	88,9	+7,2	108,8	+8,8

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20].

Прослідкуємо динаміку планових обсягів видатків на розвиток озброєння та військової техніки ЗСУ (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. Динаміка планових видатків на розвиток озброєння та військової техніки Збройних Сил України у 2016-2020рр.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+, -), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+, -), %
2016	4,6	-	-	-
2017	6,4	+1,8	140,4	+40,4
2018	16,3	+9,8	252,7	+152,7
2019	16,9	+0,6	103,7	+3,7
2020	22,7	+5,7	133,9	+33,9

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20].

Як видно з даних табл. 2.6, найбільшими темпами дані видатки зростали у 2018р. – в 1,5 разу, а вже на 2018р. їх обсяги заплановано було збільшити лише на 3,7%. На 2020р. знову планується зріст на 33,9%.

Про динаміку планових видатків на будівництво (придбання) житла для військовослужбовців свідчать дані табл. 2.7.

Таблиця 2.7. Динаміка планових видатків на будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України у 2016-2020рр.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+, -), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+, -), %
2016	0,68	-	-	-
2017	0,75	+0,06	109,2	+9,2
2018	0,85	+0,01	114,1	+14,1
2019	0,83	-0,01	97,9	-2,0
2020	1,2	+0,36	142,8	+42,8

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20]

Як видно з наведених у табл. 2.7 даних, видатки на будівництво (придбання) житла для військовослужбовців до 2018 року збільшувалися, на 2019р. передбачено їх зменшення на 2% і лише на 2020р. видатки на будівництва житла для військовослужбовців збільшаться на 42,8% й досягне 1,2 млн. грн. Так, за бюджетною програмою "Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України" передбачено на 2019р. фінансування в розмірі у сумі 839,9 млн. грн., у тому числі по загальному фонду – 826, млн. грн., по спеціальному фонду – 13,7 млн. грн. Зазначені видатки планується спрямувати на будівництво (придбання), реконструкцію житла для військовослужбовців Збройних Сил України, а також виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення.

За бюджетною програмою «Утилізація боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, озброєння, військової техніки та іншого військового майна, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил України» видатки на 2019р. передбачені у сумі 534,2 млн. грн., у тому числі по загальному фонду – 509,5 млн. грн., по

спеціальному фонду – 24,7 млн. грн., підтверджується даними табл. 2.8.

Таблиця 2.8. Динаміка планових видатків на утилізацію боєприпасів Збройних Сил України у 2016-2020 рр., млн. грн.*

Роки	Планові видатки, млн. грн.	Абсолютне відхилення, (+, -), млн. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, (+, -), %
2016	0,1	-	-	-
2017	0,14	+0,04	140	+40,0
2018	0,53	+0,3	379,3	+279,3
2019	1,53	+1,0	287,1	+187,1
2020	2,53	+1,0	165,5	+65,5

*Примітка. Складено автором на основі власних обчислень і офіційних даних [16-20]

Видатки на утилізацію боєприпасів щороку зростають, найбільше у 2019 року, де динаміка становила 187,1 %. У 2020 році видатки заплановано збільшаться до 2,53 млн. грн., але темп росту знизився з 287,1% до 165,5%. Зауважимо, що зазначені кошти передбачається спрямувати на заходи з утилізації звичайних видів боєприпасів, непридатних для подальшого використання і зберігання, утилізації озброєння, військової техніки та іншого військового майна, а також на створення умов, що гарантують безпеку населення і господарських об'єктів у разі виникнення аварійних ситуацій на арсеналах, базах і складах озброєння, ракет і боєприпасів Збройних Сил України.

Отже, підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що загалом військовий бюджет 2018 року можна назвати бюджетом розвитку. Принаймні, ніколи раніше українська армія не отримувала такого фінансування, як це передбачено було у 2108р. Досі рекордним за обсягами фінансування армії був 2017 рік, але, як бачимо, його показники планується суттєво перевершити. Зокрема, більш ніж на 11 млрд. грн. збільшено фінансування діяльності Збройних сил, що логічно – армія повністю перейшла на контрактну форму існування, а для цього потрібні кошти (зокрема, на заробітну плату). Сюди ж входить і матеріальне

забезпечення армії: одяг, амуніція, харчування, енергоносії тощо. Спостерігається збільшення на 10262 313,1 тис. грн. (181,21%) порівняно з попереднім роком фінансування на розвиток озброєння та військової техніки. Основний акцент робиться на закупівлі для Збройних сил України нових танків «Оплот». Також збільшено, хоч і не так суттєво, видатки на будівництво або придбання житла для військовослужбовців – на 226200 тис. грн. (37,7%). Хоча це, як зазначають військові експерти, мало б бути чи не головним стимулом залучення громадян України до служби за контрактом.

На 2020 рік проект бюджету для Міноборони покриває лише 50% від потреб, заявлених Генеральним штабом Збройних сил України. Зокрема, щодо фінансування оборони держави закладено 102 млрд. грн. при реальній потребі в приблизно 220 млрд. грн. При цьому, витрати на потреби Міноборони у 2019р. складають 2,58% від розміру номінального ВВП (3977 млрд. грн.), а на 2020р. – 2,55% від номінального ВВП у 4551 млрд. грн. Тобто, обсяги фінансування видатків на оборону країни в 2020р. заплановані менші на -0,32% від суми номінально ВВП, що відповідно складає – 14,7 млрд. грн.. Як бачимо, планові обсяги фінансування навіть не покривають рівня 2019р., не говорячи вже про необхідне збільшення видатків на потреби Збройних Сил.

Оцінка фінансування видатків на оборону за рахунок коштів державного бюджету

Одним із найважливіших критеріїв, що характеризують прагнення держави забезпечити необхідні умови розвитку збройних сил та підтримання рівня їх бойової готовності в належному стані, є рівень фінансування оборонних видатків та їх розподіл за такими ключовими напрямками, як утримання особового складу, навчання та бойова підготовка військ, розвиток озброєння та військової техніки, а також інфраструктура.

Чинним законодавством України визначено основи фінансового забезпечення військових видатків. Так, згідно з Бюджетним кодексом України, видатки на

оборону здійснюються виключно з Державного бюджету України. При чому видатки загального фонду на заходи, пов'язані з обороноздатністю держави, що здійснюються за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету, та видатки на здійснення розвідувальної діяльності є захищеними видатками, тобто їх обсяг не може змінюватися при скороченні затверджених бюджетних призначень. Крім того, видатки на оборону мають становити не менше не менше ніж 3% від запланованого обсягу ВВП [3].

Законом України “Про національну безпеку України” від 21.06.2018р. № 2469VIII встановлено, що обсяг видатків на фінансування сектору безпеки і оборони має становити не менше 5% запланованого обсягу внутрішнього валового продукту, з яких не менше 3% – на фінансування сил оборони [10].

В табл. 2.9 подано показники, які характеризують динаміку валового внутрішнього продукту, сукупних видатків державного бюджету України, а також видатків бюджету на оборону за період 2014-2018 рр.

Таблиця 2.9. Видатки держави на оборону у 2014-2018рр.*

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП, млрд. грн.	1586,9	1988,5	2385,4	2983,9	3558,7
<i>Темп росту, %</i>	<i>108,3</i>	<i>125,3</i>	<i>120,0</i>	<i>125,1</i>	<i>119,3</i>
Видатки державного бюджету, всього, млрд. грн.	430,2	576,9	684,9	839,5	985,9
<i>Темп росту, %</i>	<i>106,7</i>	<i>134,1</i>	<i>118,7</i>	<i>122,6</i>	<i>117,4</i>
Видатки державного бюджету на оборону, млрд. грн.	27,4	52,0	59,4	74,3	97,0
<i>Темп росту, %</i>	<i>185,1</i>	<i>189,8</i>	<i>114,2</i>	<i>125,1</i>	<i>130,6</i>
Виконання плану, %	95,1	95,3	89,0	95,5	99,2

*Примітка. Складено автором на основі офіційних даних [16-20].

Як бачимо з наведених у табл. 2.9 даних, обсяги видатків на оборону в Україні залишаються протягом останніх років об'єктивно високими, що пов'язано з триваючою агресією РФ на сході країни та необхідністю в зв'язку з цим нарощування фінансування Збройних сил. Щорічні темпи зростання видатків на оборону перевищують темпи збільшення сукупних видатків державного бюджету

України, а також ВВП. Крім того, якщо ВВП та сукупні видатки державного бюджету за аналізований період зросли у 2,5 раза, то видатки бюджету на оборону – у 6,7 раза. Найбільші темпи зростання видатків на оборону характерні для 2015 р., що пояснюється необхідністю збільшення фінансування зазначених потреб у зв'язку з військовими діями РФ. Лише у 2015 р. видатки на оборону зросли майже удвічі, порівняно з попереднім роком, при збільшенні сукупних видатків державного бюджету на 34,1%; у 2017 р. видатки на оборону зросли на 25,1%, а в 2018 р. – на 30,6%, порівняно з попередніми роками. Таке безпрецедентне зростання військових видатків в Україні зумовлене необхідністю посилення захисту державної цілісності та військовими діями на сході країни.

Як видно з рис. 2.1, частка видатків на оборону у ВВП зросла з 1,73% у 2014р. до 2,72% у 2018р., а порівняно з 2017р – лише на 0,23%, що пояснюється значно вищими темпами росту видатків на оборону, в порівнянні з динамікою сукупних бюджетних видатків. Незважаючи на позитивну зростаючу тенденцію, частка видатків на оборону у ВВП є досить малою й не досягає визначених законодавством 3%. Крім того, в жоден із аналізованих років не було досягнуто повного виконання запланованих показників видатків на оборону з державного бюджету, рівень виконання становив від 95,1% у 2014 р. і 99,2% у 2018 р.

Відмітимо також, що збільшення військових видатків є загальносвітовою тенденцією. Так, загальні військові витрати в світі у 2018р. зросли на 2,6% і становили 1,8 трильйона доларів США – 239 доларів на людину. До країн, які найбільше витрачають на військовий комплекс, належать США, Китай, Саудівська Аравія, Індія та Франція. Зростання військових витрат відбувається також і в країнах Центральної і Східної Європи, зокрема в Польщі, Болгарії, Латвії, Литві, Румунії, що зумовлено погіршенням очікуваних загроз з боку Росії [12].

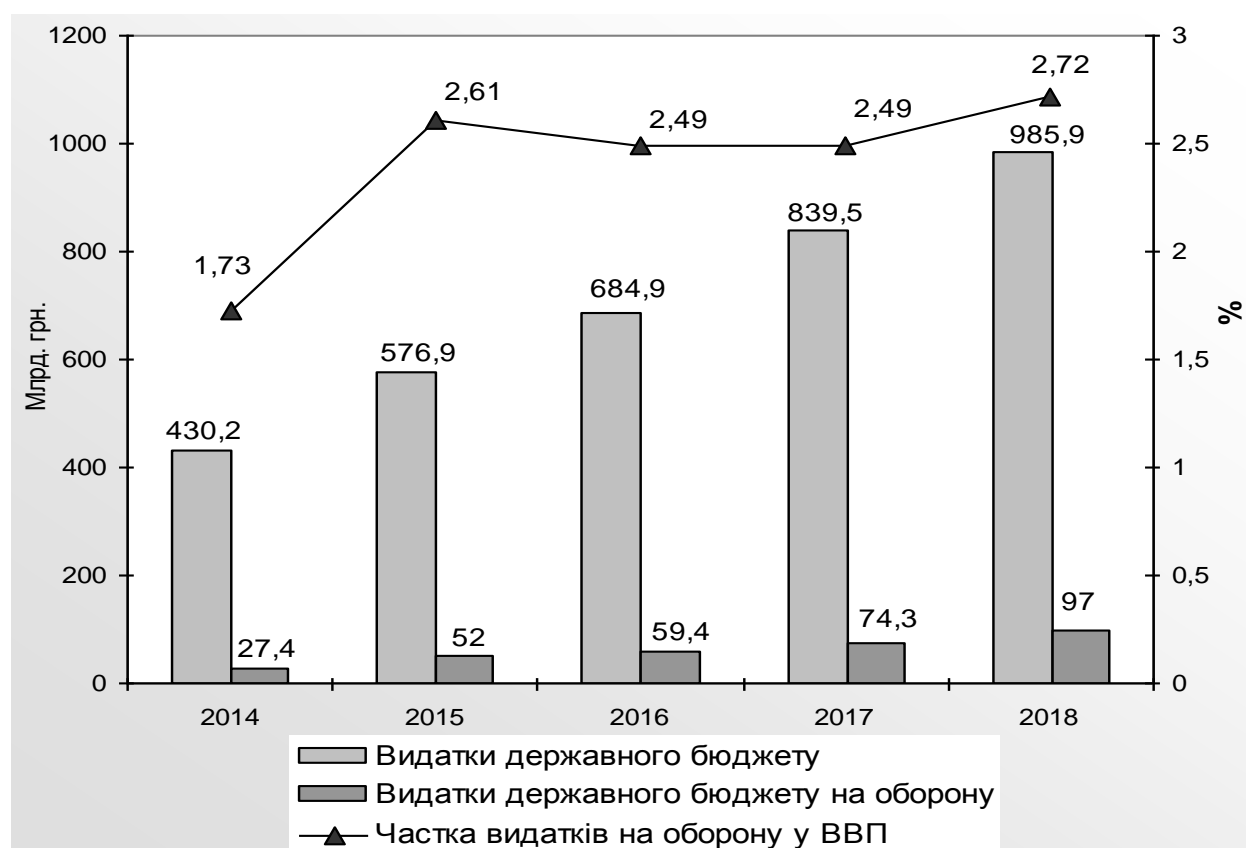

Рисунок 2.1 – Видатки Державного бюджету України на оборону та їх частка у ВВП у 2014-2018рр.*

*Примітка. Побудовано автором на основі власних розрахунків і офіційних даних [38-42].

Проте, якщо говорити загалом про структуру видатків державного бюджету України, то найбільшими функціональними групами останніми роками є видатки на національну безпеку й оборону та соціальний захист населення, що справедливо оцінюється як вимушена ситуація, що виникла внаслідок дії багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників соціально-економічного, політичного і військового становища країни [13].

У табл. В.1 додатку В показана структура видатків на оборону з державного бюджету України у 2018 р., з якої видно, що більш ніж 90% становлять видатки на військову оборону, 1,5% – на цивільну оборону, 3,1% – на військову освіту і 5,2% – на іншу діяльність у сфері оборони. Причому, загалом така структура характерна для видатків на оборону, що здійснюються із загального фонду державного бюджету; що стосується спеціального фонду, то на військову оборону також спрямовується понад 90% коштів, а частка інших груп видатків

має деякі відмінності.

Заслугує більш глибокого вивчення структура видатків на оборону за економічною класифікацією, яка відображає видатки бюджету за економічною характеристикою операцій, що здійснюються під час їх проведення. Найголовніше у такій систематизації видатків – це співвідношення між поточними і капітальними видатками на оборону.

З даних табл. В.2 додатку В можна зробити висновок, що у видатках державного бюджету на оборону переважає поточне споживання, що значно ускладнює успішне вирішення стратегічного завдання щодо розвитку оборонно-промислового комплексу країни та більш повного задоволення потреб армії..

Разом з цим, починаючи з 2014 р., відбувається: поступове збільшення частки капітальних видатків на оборону (з 1,6% до 5,7%); зменшення частки видатків на оплату праці і нарахування на заробітну плату (з 68,6% до 43,5%); збільшення частки видатків на товари і послуги (з 28,2% до 47,8%); збільшення частки видатків на соціальне забезпечення (з 1,1% до 2,7%); збільшення частки видатків на придбання основного капіталу (з 1,6% до 5,7%), що відображає процес оптимізації структури видатків на оборону. Динаміка поточних видатків державного бюджету на оборону та капітальних видатків за 2014-2018рр. подана в додатку Г.

Але загалом така структура видатків перешкоджає розвитку сфери оборони, проведенню інвестиційно-інноваційної діяльності відповідно до сучасних викликів і загроз. Водночас класичний оборонний бюджет у країнах НАТО передбачає спрямування від 30% до 50% коштів – на утримання особового складу, 25% – на операційні витрати, до 10% – на фінансування оборонних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, від 20% до 30% – на придбання нових зразків озброєння та техніки [14, с. 34].

Ми згодні з висновком науковців, які вважають, що фінансування розвитку озброєнь і військової техніки за залишковим принципом в умовах сьогодення є серйозною проблемою для України [8, с. 120].

Потребує подальшого вдосконалення порядок фінансування видатків на оборону в розрізі бюджетних програм, перелік яких занадто обмежений, мета сформульована дуже загально, а показники результативності й ефективності не дають змогу провести детальну оцінку процесу їх виконання. Так, у 2018 р. за напрямком військової оборони 97% усіх ресурсів було використано в межах лише трьох бюджетних програм:

- «Забезпечення діяльності Збройних сил України та підготовка військ» – 60,8 млрд. грн.;
- «Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, заосбів та обладнання» – 18,4 млрд. грн.;
- «Видатки для Міністерства оборони України на реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави» – 7,7 млрд. грн.

Оцінку фінансування видатків на оборону за рахунок коштів державного бюджету ми надамо за рахунок визначення показників виконання плану бюджету та показників динаміки. Так, порівнюючи фактичне використання коштів Міністерством оборони України з фактичним виконанням видатків державного бюджету варто відмітити, що найвищий показник був 9,6% у 2018р. З 2015р. по 2017р., попри збільшення видатків, відсоток від суми бюджету дещо знизився, від 8,5% до 8,2% (табл. 2.10).

Таблиця 2.10. Порівняння використання коштів Міністерством оборони України та виконання державного бюджету за видатками у 2014-2018 рр.*

Рік	Фактично використано МОУ, млн. грн.	Фактичне виконання державного бюджету за видатками млн. грн.	Частка від фактичних видатків державного бюджету, %
2014	26509,9	430217,7	6,1
2015	49084,3	576911,4	8,5
2016	58099,1	684883,7	8,4
2017	68858,7	839453	8,2
2018	94957,9	985851,8	9,6

*Примітка. Складено автором на основі власних розрахунків і офіційних джерел [38-42].

Показники виконання видатків на оборону по загальному фонду державного бюджету є високими, а спеціального фонду є досить різними. Зокрема у 2014р. і 2018р. ці показники становили 98% та 96% відповідно, тоді як у 2016р. - лише 45% (табл. Д.1 і табл. Д.2 додатку Д).

Далі розглянемо виконання плану за напрямками «Керівництво та військове управління Збройними Силами України», «Забезпечення діяльності Збройних Сил України та підготовка військ», «Розвиток озброєння та військової техніки Збройних Сил України, Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України», «Розвиток озброєння та військової техніки Збройних Сил України», «Утилізація боєприпасів та рідинних компонентів ракетного палива, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил України». Так, як видно з табл. Е.1 додатку Е, рівень виконання плану за статтею витрат «Керівництво та військове управління Збройними Силами України» є досить високим, а у 2018р. навіть спостерігається стовідсоткове виконання. Рівень виконання видатків на оборону за статтею «Забезпечення діяльності Збройних Сил України та підготовка військ» за досліджуваний період характеризується фактичним недовиконанням плану (табл. Е.2 додатку Е). При цьому найвищий рівень виконання був у 2017р. - 99,48%, а найнижчий у 2014р. - 97,89%. Щодо виконання видатків на оборону за статтею «Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України», то лише на 27,1% був виконаний план у 2014р. і на 98,1% у 2018р. (табл. Е.3 додатку Е). Виконання плану за статтею «Розвиток озброєння та військової техніки» також вище 95%, а найменший показник спостерігається у 2015р. (96,03%), найвищий у 2018р. - становив 99,93% (табл. Е.5 додатку Е). Показники виконання державного бюджету Міністерством оборони України за статтею «Утилізація боєприпасів та рідинних компонентів ракетного палива, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил України» найвищий рівень виконання має у 2016р. - 92,7%, тоді як у 2014р. був на рівні 55,2% (табл. Е.4 додатку Е).

Видатки на оборону ділять також за функціональною класифікацією, зокрема до таких видатків входить власне оборона, а вона ділиться на військову оборону, цивільну оборону, військову освіту та інша діяльність у сфері оборони. Ми проаналізуємо план виконання цих видатків, у розрізі загального та спеціального фонду, за 2014-2018 роки. Так у 2018р. рівень виконання видатків на оборону за функціональною класифікацією в розрізі загального та спеціального фондів є доволі високими й становлять 99,92% та 95,12% відповідно. Найнижчий рівень виконання плану демонструють видатки загального фонду на цивільна оборона (99,4%) і видатки спеціального фонду на військова освіта (84,6%). Також слід відзначити повне виконання видатків за статтями «Військова освіта» та «Інша діяльність» (табл. 2.11).

Таблиця 2.11. Виконання видатків на оборону за функціональною класифікацією в розрізі загального та спеціального фондів у 2018 р.*

Статті видатків	Загальний фонд бюджету		Спеціальний фонд бюджету		Рівень виконання плану	
	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	загального фонду, %	спеціального фонду, %
Оборона	83 435,2	83 366,6	14 358,6	13 657,3	99,9	95,1
Військова оборона	75 272,8	75 208,5	12 975,3	12 334,1	99,9	95
Цивільна оборона	745,6	741,3	851,3	828,6	99,4	97,3
Військова освіта	2 835,2	2 835,2	117,8	99,8	100	84,6
Інша діяльність	4 581,5	4 581,5	414,1	394,7	100	95,3

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Як видно з даних табл. Ж.1 додатку Ж, у 2014р. загальний відсоток виконання плану видатків на оборону по загальному фонду становить 98,44%, а по спеціальному фонду - 57,86%; в найменшій мірі виконанні видатки на цивільну оборону(17,88%), а найкраще – на військову оборону (88,8%).

У 2015р. показники виконання плану видатків загального фонду є високими - 95%. Загальний рівень виконання видатків по спеціальному фонду становить

61,35%. Найнижчий рівень виконання видатків по цивільній обороні (45,99%), а найвищий показник виконання плану по спеціальному фонду становить 98,1% по іншій діяльності у сфері оборони (табл. Ж.2 додатку Ж).

У 2016р. показник виконання плану загального фонду видатків на оборону стабільно високий, крім того, видатки на військову освіту та на іншу діяльність у сфері оборони виконані на 100%, тоді як виконання по спеціальному фонду знизилось до 32,54% і найменший показник виконання плану у цивільної оборони, який становить 13,7% (табл. Ж.3 додатку Ж).

У 2017 році виконання плану видатків на оборону загального фонду становлять 99,84%, а виконання по спеціальному фонду зросло до 74,82%. Як і в попередньому році найменший показник виконання плану в загальному фонді у цивільної оборони – 99,3%, а по спеціальному фонду – видатки на військову оборону 97,4% (табл.Ж.4 додатку Ж).

Також ми маємо змогу проаналізувати видатки на оборону військової частини А3013. Враховуючи наявне бюджетне фінансування (додаток Ж), відмітимо, що кошти загального фонду за кошторисом Міністерства оборони України виділяються військовій частині забезпечувальним фінансовим органом і спрямовуються тільки на ті потреби, на які вони призначені, у відповідності із затвердженими кошторисами, планами асигнувань, кодами економічної та програмної класифікації видатків та статтями кошторису Міністерства оборони України. Вони використовуються військовою частиною протягом того бюджетного року, на який призначені. Залишки невикористаних коштів загального фонду, які утворилися на кінець року, списуються до доходів Державного бюджету України органами Державної казначейської служби України за встановленим порядком. Надходження спеціального фонду з'явилися лише в 2018 році, але вони зменшились на 30%. Формування спеціального фонду військової частини, що утримується за рахунок коштів Державного бюджету України, здійснюється за рахунок власних надходжень та інших надходжень спеціального фонду.

Видатки на оборону також розділяють за економічною бюджетною класифікацією, які відображаються у статистичному збірнику Міністерства фінансів України. Темп росту та динаміку поточних видатків за економічною бюджетною класифікацією розглянемо у Додатку 3. Якщо брати в загальному динаміку поточних видатків, то в усі роки, крім 2016р., спостерігається ріст видатків. Зменшення видатків також відбулось у 2017р. на медикаменти та перев'язувальні матеріали на -42,22%. Дослідження, поточні трансфери та субсидії показують від'ємну динаміку у 2018 р. Структура поточних видатків відображена в рисунку 2.2.

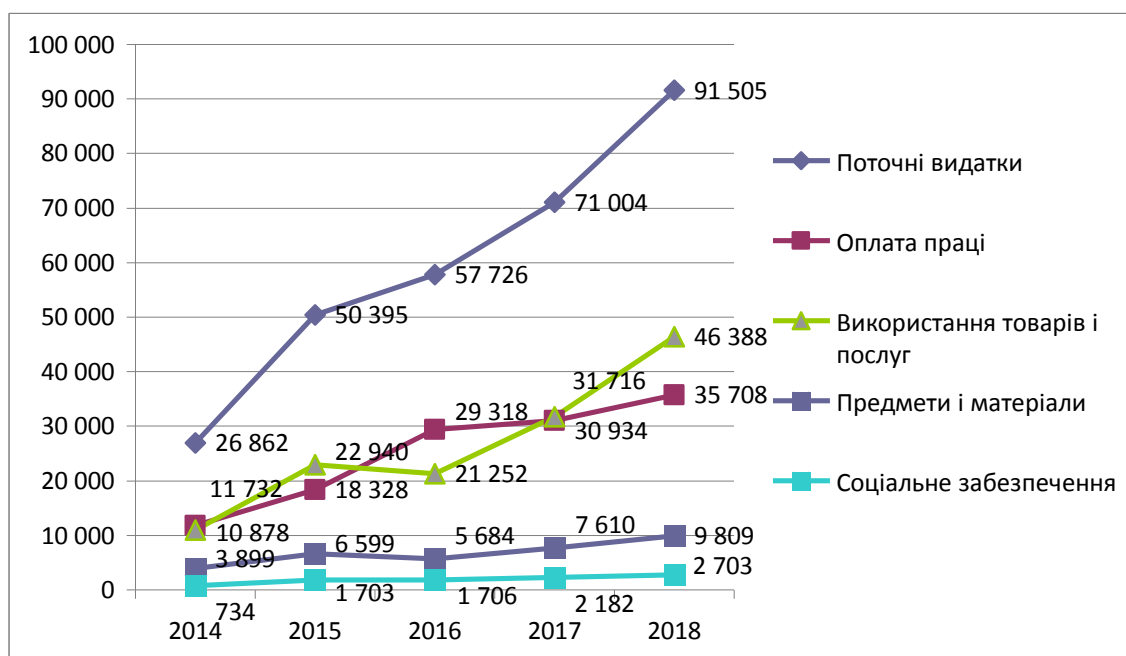

Рисунок 2.2 – Динаміка поточних видатків на оборону військової частини А3013 у 2014-2018 рр.*

*Примітка. Побудовано автором за додатком 3.

Як видно з рис. 2.2, в цілому поточні видатки військової частини збільшуються. Проте, видатки на використання послуг і товарів у 2016 році зменшились з 22940 до 21 252 млн грн. Варто додати, що рівень капітальних видатків досить не значний порівняно з поточними видатками на оборону.

Отже, попри динамічне зростання обсягів видатків на оборону, поки що не вдалося досягти встановленого їх орієнтира у відносному розмірі до ВВП (3%);

спостерігається постійне невиконання запланованих показників обсягів видатків державного бюджету на оборону, нерівномірне фінансування видатків протягом року; відсутнє середньо- і довгострокове бюджетне планування, зокрема видатків на оборону, що ускладнює, а в окремих випадках унеможлиблює проведення бюджетного фінансування довгострокових проектів, залучення іноземних інвестицій, застосування державно-приватного партнерства у сфері оборони; недосконалим є процес фінансового забезпечення видатків на оборону в межах бюджетних програм; процес визначення обсягів видатків на оборону залишається недостатньо прозорим, значним є вплив суб'єктивних чинників, лобіювання з боку політичних сил та відомств; склалася нераціональна структура видатків на оборону, за якої наразі поточні видатки становлять майже 95%, оплата праці і нарахування на заробітну плату – 43,5%, а капітальні видатки – лише 3–5%, що унеможлиблює майбутнє планування реформи Збройних Сил України, переозброєння та створення умов конкурентоздатної обороноздатності держави.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ОБОРОНУ ЗА РАХУНОК КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

3.1. Зарубіжний досвід фінансування оборони держави та можливості його використання в Україні

Сьогодні головним завданням для України є забезпечення готовності силових структур і вітчизняних розробників оборонної продукції до функціонування в якісно нових умовах, побудови сектору безпеки й оборони країни, який відповідає найкращим зразкам провідних європейських держав та держав-членів НАТО. Фінансування національної оборони України значно відстає від провідних країн світу і знаходиться на критично низькому рівні. Такий стан пояснюється насамперед розвитком економіки країни, адже норми асигнувань на оборону залежать від розміру ВВП. Згідно з міжнародними нормами, бюджет розвитку національної оборони передбачає виділення на утримання особового складу не більше ніж 50% загального обсягу фінансування. А спрямування понад 75% витрат на утримання особового складу є критичною межею.

До основних факторів, які обумовлюють створення оборонного бюджету та визначення обсягу видатків, що виділяються на армії країн членів військового альянсу НАТО, входять [4, с.64]:

- стан і перспективи зовнішньої політики;
- можливості економіки в країні та внутрішньою політичною ситуацією;
- вплив структури та функціонування оборонної системи;
- положеннями діючої воєнної доктрини країни;
- встановленими міжнародними зобов'язаннями в оборонній сфері.

Фінансування більшої частки оборонних потреб здійснюється за рахунок державного бюджету. Менша частка видатків фінансується за рахунок бюджетів інших рівнів. Заплановані видатки бюджету країни на

функціонування та наступний розвиток оборони країни на фінансовий рік складають оборонний бюджет. Головна мета - фінансове забезпечення роботи усіх структурних елементів системи оборони країни, а саме: збройних сил, інших державних структур та організацій, пов'язаних з системою оборони країни, військово-промислового комплексу, оборонної інфраструктури, фінансового резерву на випадок військової загрози, мобілізаційних резервів державних організацій цивільної оборони.

В країнах Центральної та Східної Європи популярний напрямок фінансування частини оборонних потреб за рахунок коштів з державних та приватних фондів та іноземної фінансової допомоги. Кошти, витрачені протягом фінансового року з загального бюджету країни, коштів спеціального фонду та фінансових організацій на потреби оборони держави, складають оборонні витрати країни. Оптимальний розподіл оборонних витрат на думку експертів альянсу НАТО має бути такий [34, с.117]:

- поточні витрати – 50 %, включаючи утримання особового складу на рівні 25-40 % видатків;
- матеріально-технічне оснащення військ та військова підготовка 10-25 %;
- капітальні витрати – 50%, включаючи закупівля озброєння та військової техніки 20-25%, будівництво 15-20%, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи 5-10%.

Порядок планування, формування та затвердження бюджету оборонного відомства в країнах-членах НАТО є однотипним і має різницю лише строками виконання певних етапів, що пов'язано з особливостями національного законодавства та структури бюджетної системи.

Практика формування витрат на оборону та оборонних бюджетів у країнах НАТО свідчить, що система планування, програмування, розроблення бюджету та виконання, котру створили у США є досить дієвою та знайшла своє місце у практиці багатьох інших країн. Витрати на оборону у розглянутій системі, фінансуються в основному за рахунок видатків, котрі виділяються на оборону країни з державного бюджету. Разом з тим, певні оборонні програми в цих

країнах мають змогу фінансуватись поза бюджетом. Аналіз видатків різних країн світу на оборону разом із з аналізом розміру видатків на утримання та її розвиток, дають інформацію стосовно рівня її обороноздатності та відповідно спроможності збройних сил.

Дослідницькі установи по-різному оцінюють реальні об'єми військових видатків держав світу. Різниця може бути досить велика. Наприклад, на рахунок військових витрат Китаю є три оцінки - 62,5 млрд. дол. (Міжнародний інститут стратегічних досліджень), 44,3 млрд. дол. (Стокгольмський інститут вивчення світу) і 81,4 млрд. дол. (ЦРУ). Військовий бюджет Російської Федерації також різниться різними показниками досліджень: 21 млрд. дол. (оцінка ЦРУ), 61,9 млрд. дол. (Міжнародний інститут стратегічних досліджень) або 64,4 млрд. дол. (Стокгольмський інститут вивчення світу)[48]. Це свідчить про певне приховування реальних видатків на оборону держави, в наслідок напруженої геополітичної ситуації як і в Україні так і в світі в цілому.

Для дослідження витрат країн на оборону ми взяли інформацію з найбільш незалежної та об'єктивної установи, а саме Світовий банк. Відповідно до інформації Світового банку, найбільші військові бюджети світу мають (табл. 3.1). Як видно з табл. 3.1, у першу двадцятку також входять Саудівська Аравія, Австралія, Туреччина, Бразилія, Іспанія, Канада, Ізраїль, Нідерланди, Тайвань і Мексика.

Таблиця 3.1. Топ 10 країн за видатками на оборону у 2018р.*

№	Держава	Сума видатків на оборону, млрд. дол.
1	США	648,8
2	Китай	250
3	Індія	66,51
4	Франція	63,8
5	Росія	61,39
6	Великобританія	49,99
7	Німеччина	49,47
8	Японія	46,62
9	Південна Корея	43,07
10	Італія	27,81

*Примітка. Складено автором на основі джерел [45]

Стандарти видатків на оборону в країнах НАТО мають певні критерії як щодо обсягів, так щодо структури: витрати на оборону має бути не менша 2% від ВВП, а витрати на устаткування – не менше 20% від загальних витрат на оборону. Різниця економічного розвитку у країнах альянсу показує різні можливості щодо наповнення оборонних бюджетів. Зокрема, чим нижчими є загальні економічні показники країни, тим більший відсоток видатків припадає на частку фінансування військових кадрів. Так, найбільше на персонал ресурсів спрямовує Португалія, Словенія та Чорногорія – 72%, Греція – 71%, Албанія – 68 %, Румунія – 53%. Середній відсоток по країнах НАТО – 52%. З іншої сторони, велику частку бюджету на техніку та устаткування витрачають Норвегія – 27%, США – 25%, Нідерланди – 25% (додаток Л).

В США програмно-цільовий метод створення бюджету був спочатку запроваджений на рівні Федерального уряду, а сьогодні застосовується урядами штатів і міст. Всі штати США виконують вимоги на рахунок застосування елементів програмно-цільового методу, в тому числі стратегічного планування, моніторингу і оцінки ефективності використання коштів. Разом із тим, кожен штат має власний метод при формуванні та виконанні бюджету, наприклад, з використанням різних процедур для розробки показників виконання, звітності про ефективність виконання, а також для розподілу ресурсів між програмами.

При складанні оборонного бюджету за програмно-цільовим методом в США велике значення надається використанню оцінки бюджетних програм та розробці ґрунтовних пропозицій щодо впровадження цих програм. Для цього створенні спеціальні Інструкції (PART Instructions) щодо використання методу оцінки рейтингу програми, котра представляє собою системний метод оцінки виконання програм Федерального уряду з метою підвищення їх результативності та визначення внеску програм у досягнення відповідною урядовою установою поставлених стратегічних та тактичних цілей.

У цій системі головна увага приділяється на виконанні затвердженого Конгресом США бюджету відповідно до бюджетного запиту Міністерства оборони в складеному апаратом Президента бюджеті. Система «Планування,

Програмування, Розроблення бюджету та Виконання» стала концептуальним методом Міністерства оборони і застосовується для визначення обсягів бюджетного фінансування, необхідних для виконання покладених на нього обов'язків і запропонованих для включення до Президентського бюджету, котрий подається для затвердження Конгресу [47]. Ця система дає можливість передбачити військовому командуванню про доцільне співвідношення між витратами на певний структурний підрозділ збройних сил, їх оснащення та утримання в межах встановлених фінансових асигнувань. У кінцевому вигляді результати реалізації процесу «Планування, Програмування, Розроблення бюджету та Виконання» відтворюються у внутрішньому робочому документі – Оборонній програмі на майбутні роки, котра створюється міністерством оборони. Вона є комп'ютеризованою базою даних про збройні сили, ресурси та їх оснащення, пов'язані з усіма програмами міністерства оборони.

На фінансовий рік до «Оборонної програми на майбутні роки» включаються усі підсумовані ресурси міністерства оборони та інформація про збройні сили за попередній, на поточний, і наступний бюджетні роки та ще чотири наступні роки. Процес «Планування, Програмування, Розроблення бюджету та Виконання» здійснюється шляхом послідовного виконання етапів планування, програмування та розробки бюджету, прийняття бюджету і контролю його виконання. Планування є першим етапом процесу розподілу фінансів міністерства оборони, в процесі якого визначаються можливості, необхідні для стримування та ліквідації загроз безпеки країни. Особливістю є те, що у США він починається за три роки до початку фінансового року, на який плануються бюджетні асигнування, а закінчується випуском нормативного документа – «Керівництва з об'єднаного програмування» на поточні роки. У загальному, прогноз видатків збройних сил здійснюється на 6 років. Після завершення процедур планування і програмування міністерство оборони затверджує дворічний бюджет, де два перші роки шестирічного періоду «Оборонної програми на майбутні роки» подаються до Конгресу США як повноцінні «самостійні» бюджети.

Міністерство національної оборони Румунії власну діяльність у фінансовій сфері здійснює згідно прийнятої стратегії національної безпеки та розробленої її на основі військової стратегії. З метою оптимізації та підвищення ефективності використання бюджетних коштів за участю та під контролем фахівців США та НАТО в Румунії була створена інтегрована система планування програмування фінансування та оцінки оборонних витрат, яка відповідає основним вимогам НАТО[45].

Відповідно до створеної системи вся робота з формування, затвердження бюджету Міністерства національної оборони здійснюється в 3 етапи. Перший етап – планування, головним завданням якого є визначення рівня мінімально забезпечення потреб фінансування оборони країни. Другий етап – програмування, де виконується визначення основних програм фінансування, їх наступна деталізація на підпрограми та створюється проект бюджету Міністерства національної оборони. Третій етап – «бюджетування» де основною ціллю цього етапу є запевнення уряду країни в необхідності реалізації запланованих програм та мінімально визначених рівнів їх фінансування. Результатом цього етапу є затвердження проекту бюджету Міністерства національної оборони як окремого розділу державного бюджету країни. У Румунії існують три рівня фінансування оборонних потреб:

Міністерство національної оборони (розпорядник коштів);
департаменти, які підпорядковані міністру національної оборони;
армійські корпуси, бригади та інші військові частини.

Головним завданням двох перших рівнів фінансування є розподіл бюджетних асигнувань. На третьому рівні видатки використовуються [34].

Бюджет Міністерства оборони Болгарії розробляється експертами дирекції планування і управління бюджетом Міністерства оборони у співробітництві з експертами інших підрозділів міністерства, зокрема дирекції оборонного планування та прогнозування. Праця щодо створення бюджету виконується під безпосереднім контролем заступника міністра з питань бюджету та управління фінансами і військовим майном. На першому етапі проводиться аналіз усієї

існуючої інформації щодо видатків минулого року та можливих видатків на наступний рік, при цьому враховуються наступні процеси: реформування армії; заплановані структурні зміни та скорочення чи збільшення кількості підрозділів і особового складу; кількість державних та міжнародних навчань; участь у спільних операціях під егідою НАТО, ООН, ОБСЄ; пріоритетні проекти модернізації озброєння та військової техніки та плани на їх виконання на наступний рік; покращення рівня соціального захисту військовослужбовців; макроекономічні показники розвитку країни; передбачений рівень інфляції та інші фактори. На підставі вищезазначеного розробляється проект бюджету оборонного Міністерства на наступний рік.

Планування бюджету Міністерства Національної Оборони Туреччини розпочинається на початку року. Для виконання цього завдання в організаційно – штатній структурі Міністерства Національної Оборони Туреччини існує Головне фінансове управління. Робота над бюджетом проводиться відповідно до спеціальної програми планування бюджету. Бюджет розподіляється на 3 видаткові частини: поточні витрати, капіталовкладення і трансфери. Генеральний штаб Збройних Сил Туреччини визначає поточний рівень бойової готовності військ та вираховує необхідну потребу збройних сил у придбанні нових систем озброєння та інтенсивність заходів бойової підготовки. Після підрахунків, пропозиції до бюджету на наступний рік надсилає до Міністерства Національної Оборони Туреччини. Міністерство Оборони узагальнює всі пропозиції та направляє проект бюджету Міністерства Національної Оборони Туреччини до Міністерства фінансів країни. Варто також додати, що фінансування певної кількості оборонних програм здійснюється поза бюджетом Міністерства Національної Оборони Туреччини [34]. В першу чергу, це програми модернізації певних видів озброєння, які здійснюються за окремими угодами та спеціальними рішеннями уряду.

Отже, враховуючи вищевикладене відзначимо, що оскільки Україна визначила своїм пріоритетним напрямком у сфері оборони рухатись в НАТО, то для прикладу фінансування оборонних витрат державою можуть бути взяті такі

країни як США, Туреччина та Румунія, де реалізований в повній мірі програмно-цільовий метод планування видатків на оборону. Головна вимога для всіх країн-членів НАТО та тих країн, що бажають наблизитися до їх стандартів, щодо видатків на потреби оборони є здійснення їх фінансування на рівні не менш як 2% від валового внутрішнього продукту.

3.2. Напрями оптимізації видатків держави на оборону

Як зазначив співзасновник Міжнародного центру стратегій безпеки та оборони, заступник міністра оборони України (2015-2016 рр.) Юрій Гусев, про це свідчать результати проведеного ним дослідження на тему: "Аналіз видатків сектору оборони в Україні: 2006-2016 роки".

Як зазначається у дослідженні, Міністерство фінансів у помісячних розписах асигнувань основну суму коштів виділяє, як правило, в IV кварталі, що унеможлиблює ефективне використання призначених коштів, порушує послідовність та повноту виконання заходів із розробки та закупівлі озброєння, призводить до ситуації, коли Міноборони змушене здійснювати авансування виконання заходів, наслідком яких є збільшення дебіторської заборгованості.

Аналіз оборонних видатків для ЗСУ свідчить про те, що у 2006-2016 роках частка грошей на утримання Збройних сил перевищувала майже втричі граничний показник, а частка видатків, спрямованих на розвиток ОВТ та інфраструктури, становила менше чверті від мінімального граничного показника, при цьому планові показники фактично не виконувалися. "Для порівняння: класичний оборонний бюджет країни НАТО, як правило, складається з трьох частин - витрати на утримання особового складу (в ідеалі близько 30%, але не більше 50%), операційні витрати (у т. ч. на підготовку військ (сил) (25%), фінансування оборонних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) (до 10%) і придбання нових зразків озброєння та техніки (близько 30%, але не менше 20%) (додаток К).

В Україні на утримання особового складу ЗС витрачалася основна частина оборонних коштів, що фактично унеможливило їх реформування і розвиток”, - зазначають автори дослідження.

Враховуючи те, що наша держава у Конституції України закріпила напрямок розвитку Збройних Сил до військового альянсу країн НАТО, варто проаналізувати чи враховує Україна політику щодо доцільного розподілу видатків за наступним розподілом:

Поточні витрати – 50%, включаючи:

- утримання особового складу на рівні 25-40 % видатків;
- матеріально-технічне оснащення військ та військова підготовка 10-25 %.

2. Капітальні витрати – 50%, включаючи:

- закупівля озброєння та військової техніки 20-25%,
- будівництво 15-20%,
- науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи 5-10%.

Якщо порівнювати з стандартами НАТО, то відразу можна помітити, що видатки не мають необхідного співвідношення 50% на 50%, капітальних до поточних видатків, адже поточні становлять 94,3%. Більша частина видатків йде на утримання війська, матеріально-технічне обладнання та військову підготовку, вони перевищують необхідні стандарти (додаток К). Капітальні видатки, в свою чергу не дотягують до їх рівня, і вони є не значними.

Саме тому, аби поступово досягти таких результатів необхідно впровадити програмно-цільовий метод складання бюджету. Програмно-цільове складання бюджету може забезпечувати інформацією щодо ефективності використанням ресурсів Міністерством оборони України, і надає інформацію про [17]:

- цілі, які ставить перед собою Міністерство оборони, та можливість формування певних перспективних програм розвитку, пов'язаних з цими цілями;
- поточні й очікувані оперативні цикли ресурсних витрат на виконання кожної програми;

- результати або кінцеві цілі кожної програми;
- забезпечення альтернативних варіантів виконання кожної програми та витрати, які для цього плануються.

При розробленні та запровадженні основних принципів програмно-цільового методу в Міністерстві оборони України варто пам'ятати що:

- запровадження програмно-цільового методу передбачає наявність якісної системи фінансового контролю, звітності та аудиту;
- в окремих випадках вплив цієї програми може проявити себе лише через певний проміжок часу після виконання поставлених завдань програми (або програми в цілому), і тому час від часу результативність певних етапів реалізації програми може бути непоказовою або помилковою;
- програмно-цільовий метод застосовується поетапно: окремі його елементи спочатку вводяться й перевіряються, а далі з розвитком самого процесу бюджетування, модифікуються;
- більшість країн, що перейшли до програмно-цільового методу складання бюджету, мали труднощі, пов'язані з недооцінкою поставлених цілей, браком спеціально підготовлених кадрів та підтримуючих інформаційних систем.

Сьогодні найбільш правильно впроваджувати удосконалення структури кошторису Міністерства оборони на основі створення цілей оборонних програм за функціональними складовими збройних сил. Досліджуючи досвід існуючого взаємозв'язку між оборонним та бюджетним планування в збройних силах провідних країн НАТО свідчить, що такий підхід реалізований в більшості з них (США, Франція, Велика Британія). Формування програмних витрат за оборонними програмами використовується на базі основних видів витрат, які визначені в тій чи іншій країні. До них можуть належати, наприклад: утримання особового складу, закупівля та витрати на утримання військової техніки, проведення науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи [27, с.31].

Такий підхід до побудови структури кошторису Міністерства оборони, має низку значних переваг щодо існуючої системи оборонного та бюджетного

планування. Головна, із них визначена ціль за кожною із оборонних програм та за запропонованим підходом побудови видаткової частини кошторису створюються його вартісні показники, котрі чітко і прозоро показують, що можна зробити для досягнення поставлених цілей за виділеними коштами не лише на рівні збройних сил взагалі, а й за окремими військовими підрозділами. Ця структура кошторису надасть можливість маневрувати коштами на випадок істотної зміни ситуації, як в фінансуванні, так і під час зміни цілей та завдань. За цією структурою створюється така система показників кошторису, котра надасть можливість оцінити ефективність планування та використання коштів за призначенням.

До переваг також можна віднести, дотримання принципу програмно-цільового планування та витрачання бюджетних коштів, а також такий підхід не потребує достатньо значної зміни процесів оборонного та бюджетного планування в Збройних Силах України.

Необхідною умовою ефективного складання бюджету є запровадження наступних заходів:

- впровадження поступових структурних змін з метою забезпечення раціонального використання бюджетних коштів;

- забезпечення системи оцінювання результативності бюджетних програм на основі безпосередніх показників їх виконання та ефективності діяльності бюджетних установ і організацій, котрі надають бюджетні послуги, за кінцевими результатами.

Для ефективного використання бюджетних коштів та досягнення результатів в процесі формування бюджету за програмно-цільовим методом відповідальним виконавцям бюджетних програм необхідно [31, с.15]:

- схвалити результативні показники виконання паспортів бюджетних програм для Міністерства оборони та список оптимально необхідних показників для оцінки результативності;

- забезпечити збір статистичних даних, необхідних для надання адекватної оцінки результативності програм та перевірку незалежності поданих

даних;

- забезпечити проведення навчання та підвищення спроможності всіх учасників бюджетного процесу до формування бюджету за програмно-цільовим методом;

- визначити інші кроки, необхідні для ефективного впровадження програмно-цільового методу формування та виконання державного бюджету.

Задля підтвердження необхідності збільшення видатків держави на оборону побудували динамічні моделі (тренди) за фактичними статистичними даними видатків Державного бюджету України за 2014-2018рр.

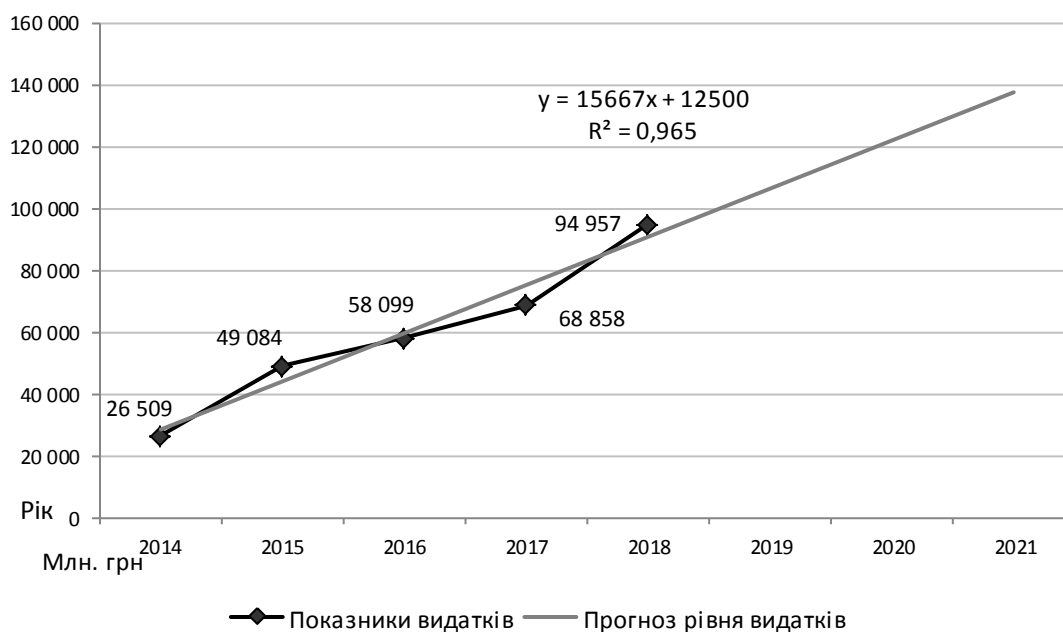

Рисунок 3.1 – Прогноз видатків державного бюджету України на оборону до 2021р.*

*Примітка. Побудовано автором за офіційними даними [38-42].

Як видно з рис. 3.1, видатки державного бюджету на оборону мають лінійну залежність в часі, відтак з високим рівнем апроксимації можемо прогнозувати збільшення обсягів цих видатків у 2020-2021рр.

Далі ми розглянемо прогноз видатків на основі кошторисів військової частини А3013, що відображено на рис. 3.2.

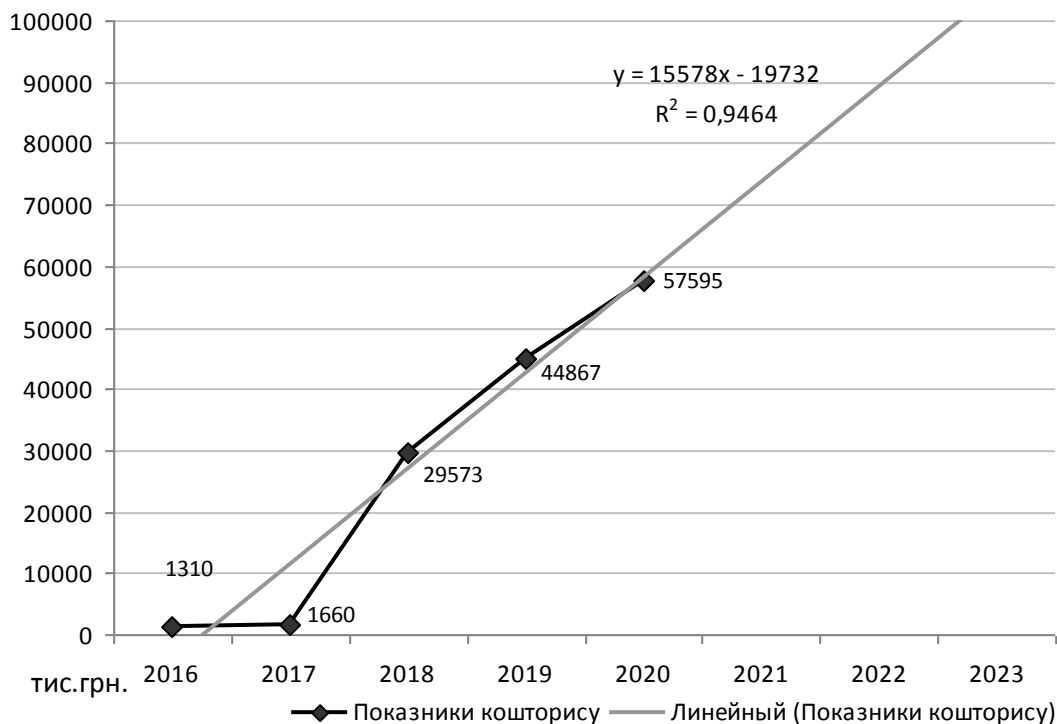

Рисунок 3.2 – Прогноз видатків в/ч А3013 до 2023 р.

*Примітка. Побудовано автором на основі кошторисів в/ч А3013

Як видно з рис. 3.2, за наявної тенденції видатки військової частини А3013 також будуть поступово збільшуватися в часі.

При розробленні та запровадженні основних принципів програмно-цільового методу у плануванні видатків держави на оборону слід пам'ятати що:

- запровадження програмно-цільового методу передбачає наявність ефективної системи фінансового контролю, звітності та аудиту;
- у деяких випадках вплив програми може виявити себе лише через якийсь час після виконання певних завдань програми (або програми в цілому), і тому інколи результативність окремих етапів реалізації програми може бути непоказовою або помилковою;
- програмно-цільовий метод впроваджується поступово: окремі його елементи спочатку вводяться й перевіряються, а з часом, тобто з розвитком самого процесу бюджетування, модифікуються.

-

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження теоретичних і практичних аспектів організації видатків державного бюджету на оборону сформульовано та обґрунтовано наступні висновки і пропозиції.

Одним із найважливіших критеріїв, що характеризують прагнення держави забезпечити необхідні умови розвитку збройних сил та підтримання рівня їх бойової готовності в належному стані, є рівень фінансування оборонних видатків та їх розподіл за такими ключовими напрямками, як утримання особового складу, навчання та бойова підготовка військ, розвиток озброєння та військової техніки, а також інфраструктура.

Відповідно до Конституції України оборона нашої держави, захист її суверенітету і територіальної цілісності та недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Рівень видатків на оборону – це один із найважливіших критеріїв, що характеризує прагнення держави забезпечити необхідні умови розвитку збройних сил та інших військових формувань, підтримання їхньої бойової готовності в належному стані. Ключові напрями спрямування оборонних видатків – це утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, проведення військових досліджень та ліквідації їх наслідків, підготовка військових фахівців.

Видатки державного бюджету на оборону – це урегульована нормами фінансового права діяльність держави з витрачання централізованого фонду коштів для реального забезпечення фінансовими ресурсами військової сфери. Під видатками державного бюджету на оборону слід розуміти економічні відносини, що пов'язані з розподілом та використанням централізованого фонду фінансових ресурсів держави для ефективного функціонування оборонної галузі. Видатки на оборону держави мають непродуктивний характер, так як вони не дають приросту ВВП, тому й потребують повного фінансування за рахунок коштів державного бюджету.

Фінансування органів і установ, які забезпечують національну оборону, проводиться на підставі кошторисів доходів та видатків. Зведені кошториси розглядаються в Міністерстві фінансів України та включаються до проекту Державного бюджету України. Виділення коштів на фінансування видатків на оборону здійснюється через Державну казначейську службу України виключно за рахунок державного бюджету. В основу розрахунків видатків на фінансування національної оборони покладено грошові норми видатків. Крім цього, за рахунок спеціального фонду державного бюджету здійснюється фінансування видатків на оборону з використанням програмно-цільового методу за спеціальними державними програмами.

Планування видатків на національну оборону є невід'ємною частиною планування видатків державного бюджету на наступний фінансовий рік і здійснюється згідно до бюджетної класифікації видатків. Основним завданням у процесі фінансового планування є правильне визначення потреби в коштах на утримання Збройних сил України, здійснення контролю щодо витрачання бюджетних коштів.

Здійснене дослідження особливостей планування видатків держави на оборону дало можливість з'ясувати, що військовий бюджет 2018 року можна назвати бюджетом розвитку. Спостерігаємо збільшення видатків на матеріальне забезпечення армії, на розвиток озброєння та військової техніки, на будівництво або придбання житла для військовослужбовців. Планові видатки на оборону на 2020р. лише на 50% покриває потреби Міноборону. При цьому у 2019р. оборонні витрати склали 2,58% ВВП, а в 2020р. – 2,55% за планом. Обсяги фінансування видатків на оборону країни в 2020р. заплановані менші на -0,32% від суми номінально ВВП і навіть не покривають рівня 2019р. Частка видатків на оборону у ВВП є досить малою й не досягає визначених законодавством 3%. Крім того, в жоден із аналізованих років не було досягнуто повного виконання запланованих показників видатків на оборону з державного бюджету, рівень виконання становив від 95,1% у 2014 р. і 99,2% у 2018 р.

Обсяги видатків на оборону в Україні залишаються протягом останніх років об'єктивно високими, що пов'язано з триваючою агресією РФ на сході країни та необхідністю в зв'язку з цим нарощування фінансування Збройних сил. Щорічні темпи зростання видатків на оборону перевищують темпи збільшення сукупних видатків державного бюджету України, а також ВВП. Крім того, якщо ВВП та сукупні видатки державного бюджету за аналізований період зросли у 2,5 раза, то видатки бюджету на оборону – у 6,7 раза. Найбільші темпи зростання видатків на оборону характерні для 2015р., що пояснюється необхідністю збільшення фінансування зазначених потреб у зв'язку з військовими діями РФ.

Найбільшими функціональними групами останніми роками є видатки на національну безпеку й оборону та соціальний захист населення, що справедливо оцінюється як вимушена ситуація, що виникла внаслідок дії багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників соціально-економічного, політичного і військового становища країни.

Виявлено в результаті аналізу нерівномірне фінансування оборонних видатків; відсутнє середньо- і довгострокове бюджетне планування, зокрема видатків на оборону, що ускладнює, а в окремих випадках унеможлиблює проведення бюджетного фінансування довгострокових проектів, залучення іноземних інвестицій, застосування державно-приватного партнерства у сфері оборони; недосконалим є процес фінансового забезпечення видатків на оборону в межах бюджетних програм; процес визначення обсягів видатків на оборону залишається недостатньо прозорим, значним є вплив суб'єктивних чинників, лобіювання з боку політичних сил та відомств; склалася нераціональна структура видатків на оборону, за якої наразі поточні видатки становлять майже 95%, оплата праці і нарахування на заробітну плату – 43,5%, а капітальні видатки – лише 3–5%, що унеможлиблює майбутнє переозброєння та створення умов конкурентоздатної обороноздатності держави.

На сьогоднішній день найбільш доцільно здійснювати удосконалення структури кошторису Міністерства оборони на основі формування цілей оборонних програм за функціональними складовими збройних сил. Аналіз

досвіду існуючого взаємозв'язку між оборонним та бюджетним плануванням в збройних силах провідних країн світу свідчить, що такий підхід реалізований в більшості з них (США, Франція, Велика Британія тощо). Визначення програмних витрат за оборонними програмами здійснюється на основі основних видів витрат, які визначені в тій чи іншій країні.

Для подолання зазначених негативних тенденцій у сфері фінансування національної безпеки та оборони в Україні необхідно забезпечити:

- посилення наукового супроводу фінансового забезпечення державних витратків на національну оборону;
- розвиток середньострокового планування витратків на національну безпеку та оборону;
- вдосконалення програмно-цільового бюджетування витратків на оборону в напрямку оптимізації складу та змісту бюджетних програм, конкретизації показників оцінювання;
- збільшення інвестиційної складової оборонного бюджету для забезпечення розвитку військового комплексу;
- удосконалення державного менеджменту у сфері оборони, зокрема підвищення дієвості та розвиток інструментів і методів фінансового контролю;
- формування ефективної моделі державно-приватного партнерства у галузях національної безпеки та оборони;
- залучення іноземних інвестицій для розбудови оборонного комплексу;
- забезпечення більшої прозорості у діяльності органів військового управління, що сприятиме зменшенню корупції та ліквідації тіньових схем використання публічних коштів;
- сприяння створенню громадянського контролю за формуванням і використанням витратків на оборону, станом боєготовності Збройних сил України;
- вивчення та імплементація кращого зарубіжного досвіду фінансування оборони, поступове впровадження процедур і стандартів НАТО на основі удосконалення чинної нормативно-правової бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алісов Е. А. Фінансове право України: [навч. посібник]. Х.: Эспада, 2010. 288с
- Аналіз видатків сектору оборони в Україні: 2006-2016рр. URL: https://feao.org.ua/wpcontent/uploads/2017/06/FEAO_Sektor_oborony_A5_02_web_color.pdf
- Артус М. М. Бюджетна система України : навчальний посібник. К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2005. 220 с.
- Бегма В. М., Свергунов О.О. Концептуальні засади стратегій інвестиційно-інноваційного розвитку оборонно-промислових комплексів держав. *Досвід для України: аналіт. доп.* Київ: НІСД, 2019. 64 с.
- Бережанський В.Г., Гайворонський О.С., Луцик І.С. Формування оборонного бюджету Сполучених Штатів Америки. Київ. 2004. 21 с.
- Буряченко А. Перспективи фінансового забезпечення розвитку збройних сил України. *Ринок цінних паперів України*. 2010. №7. С. 31-41.
- Бюджет Міноборони 2020 URL: <https://defence-ua.com/index.php/statti/publikatsiji-partneriv/8528-byudzhnet-minoborony-2020>
- Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. - К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012.- 871 с
- Бюджетний менеджмент: підручник / [В. Федосов, В.Опарін, Л. Сафонова та ін]; за заг.ред. В.Федосова. К.;КНЕУ, 2004. 864с.
- Бюджетний кодекс України від 8.07.2010р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- Василик О. Д., Павлюк К. В.Бюджетна система України: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 554с., С.152.
- Військові новини світу URL: <http://wartelegraph.ru/ssha-protestirovali-obnovlennuyu-sistemu-pro-i-perexvatiliodnovremenno-tri-rakety/>
- Військові видатки світу зросли на 2,6%, а України – на 21%, SIPRI. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/vijskovi-vydatky/4895630.html>
- Гуменюк Р. П. Світовий досвід механізмів фінансового забезпечення збройних сил. *Фінанси, облік, банки*. 2019. С. 39-47.

Державна програма розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року.
URL: http://www.mil.gov.ua/content/oboron_plans/22017-06-16_Nationalprogram-2020_uk.pdf.

Загородній А.Г. Фінансовий словник. – 2-ге вид., випр. та доповн. Львів: Видавництво «Центр Європи», 2007. 576с.

Закон про Державний бюджет України на 2016 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19>

Закон про Державний бюджет України на 2017 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

Закон про Державний бюджет України на 2018 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

Закон про Державний бюджет України на 2019 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>

Закон про Державний бюджет України на 2020 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20>

Закон України "Про Збройні Сили України" від 06.12.1993 року №1934- XII /Законодавство України: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>

Закон України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.

Карлін М. І. Бюджетна система України : навчальний посібник. К. : Знання, 2008. 428 с

Карп Є.В. Структурні зміни видатків державного бюджету України на оборону. *Економіка і суспільство*. 2018. №14. С. 804–810.

Кириленко О. Сучасні тенденції видатків на оборону з Державного бюджету України. *Світ фінансів*. 2019. №3. С. 179-188.

Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2004. 544с.

Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30.Ст. 141.

Мунтіян В.І. Економіка та оборонні витрати: аналіз зарубіжних досліджень і український шлях розвитку. К.: НДФІ, 1998. 464 с.

Невідома Н. Трансатлантична співпраця оборонно-промислового комплексу. Актуальні проблеми удосконалення системи військово-технічного співробітництва України. *Науково-інформаційний збірник*. К., 2005. Вип. 14. С. 74–76.

Осецький В.Л., Мороз П.А. Державні видатки в реалізації бюджетної стратегії соціально-економічного розвитку України. *Фінанси України*. 2012. №12. С. 103–111.

Основи фінансового забезпечення військової частини. Частина перша. Навчальний посібник. К.: ВІКНУ, 2006. 380 с.

Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України / К. В. Павлюк. - К. : НДФІ, 2006. – 584с.

Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України, затверджене наказом Міністра оборони України від 16.07.1997 року №300. *Офіційний вісник України*. 1997. №52. 402 с.

Положення про фінансове господарство військової частини Збройних Сил України, затверджене наказом Міністра оборони України від 28.10.2006р. №625. Друкарня ДП МОУ «Воєнне видавництво України «Варта». 2006. 111 с.

Про Збройні Сили України: Закон України (в ред. Закону від 05.10.2000р. №2019-III). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. №48. Ст. 410.

Про основи національної безпеки України: Закон України. *Офіційний Вісник України*. 2003. № 29. Ст. 1433.

Радковець Ю. Гібридна війна Росії проти України: уроки та висновки. URL: <http://qoo.by/2ZO1>.

Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2014 рік URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-na-01012015-roku>

Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2015 рік . URL:<https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2015-rik>.

Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2016 рік URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2016-rik>

Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2017 рік. URL <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richniy-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukraini-za-2017-rik>

Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2018 рік URL <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2018-rik>

Романовська Ю. А. Видатки на оборону: порівняльний аналіз ситуації в Україні та країнах НАТО. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28-2. С.117-120.

Романенко О.Р. Фінанси: Підруч. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312с.

Сорока Р. С. Аналіз бюджетного фінансування національної оборони. *Науковий вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ*. 2017. №1. С. 267–276.

Телюк К.Ф. Фінансування національної оборони України. *Вісник Університету банківської справи*. 2015. №1. С. 96–102.

Тютюнник В. П., Горовенко В. К. Рекомендації щодо першочергових кроків Президента України у сфері оборонної реформи та розвитку Збройних сил України. Київ: НІСД, 2019. 64 с.

Фещенко Л. В. Бюджетна система України : навчальний посібник. К. : Кондор, 2008. 440 с.

Фінанси: Навч. посіб. / [В.С. Загорський, О.Д. Вовчак, І.Г. Благун, І.Р. Чуй]. – К.: Знання, 2006. – 247с.

Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: [монографія] / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. К. : КНЕУ, 2012. 387 с

Фінансова система України : [навч. посіб.]. К. :Знання, 2014. 324 с.

Хліпальська В. Бюджетне планування запасів і витрат з їх придбання і зберігання. *Бухгалтерський облік і аудит:наук. журнал*. 2004. №3. С. 18-22.

Чеберяко О. В. Фінансове забезпечення оборони України як основа національної безпеки в умовах збройної агресії РФ. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2017. №5. Part 2. P. 49-58.

Чеберяко О., Смаль А. Вплив макроекономічних показників на фінансування потреб оборони держави. *Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер. "Економіка"*. 2012. №138. С. 45–49.

Чернадчук В.Д. Бюджетні правовідносини в Україні: поняття, класифікація та особливості структури : монографія. Суми : Університетська книга, 2011. 172 с.

Черняк О., Варламова Г. Конвергенція витрат на оборонний комплекс та економічний розвиток країни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. №1. С. 40-45.

Чімишенко С.М. Перспективи розвитку системи грошового забезпечення військовослужбовців. *Фінанси України*. 2013. №9. С. 118–125

Шара Є. Ю. Звітність бюджетних установ: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2014. 360 с.

Штимер Л. До питання фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки. *Економічний форум*. 2016. №2. С. 329-338.

Юрій С.І. Казначейська система: Підруч. – 2-ге вид. змін. і доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. 818с.

Яришко О. В. Фінансовий аналіз діяльності бюджетних організацій. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. №1(3). С. 174-180.

Daily Hansard – Debate [URL:http://www.publications.parliament.uk](http://www.publications.parliament.uk)

German Defense Spending From 2016. URL: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-10-23/german-lawmakers-seek-to-raise-defense-spending>

Latvia's defense spending in 2015 will reach 1 percent of GDP. URL: http://www.sargs.lv/Zinas/Military_News/2014/12/18-01.aspx#lastcomment

Office of the under secretary of Defense (Comptroller). Budget Materials. URL: <http://www.comptroller.defense.gov>

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI).

URL:<http://www.sipri.org/research>

UK's armed forces face new spending crunch.

URL:<http://www.theguardian.com/uknews/defence-and-security-blog/2014/nov/10/british-army-defence-budget>

Under Secretary of Defense (Comptroller). United States Department Of Defense Fiscal Year 2016 Budget Request. URL: <http://www.budget.mil>

Defense Expenditures of NATO Countries (2009–2016). Communique PR/CP(2016)116. Issued on 4 July 2016. URL: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160704_160704-pr2016-116.pdf.

ДОДАТКИ

Таблиця А.1. Наукові підходи до трактування дефініції «видатки»*

Науковці	Тлумачення поняття
Юрій С., Стоян В., Даневич О. [28 , с. 46]	Економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів держави і його використанням за цільовим призначенням
Клець Л. [26 , с. 152]	Державні платежі, які не підлягають поверненню; вони бувають відплатними, тобто здійсненими в обмін на товар чи послугу, або невідплатними (односторонніми)
Артус М., Хижа Н. [3, с. 77].	Економічні відносини, що виникають у зв'язку з розподілом фінансових ресурсів держави та їх використанням за галузевим, територіальним і цільовим призначенням
Фещенко Л., Проноза П., Кузьминчук Н. [48, с. 140].	Цілеспрямоване використання фінансових ресурсів з метою задоволення потреб у суспільних благах і реалізації перерозподільних заходів
Загорський В., Вовчак О., Благуни І., Чуй І. [49, с. 111].	Законодавчо визначені норми і напрями використання бюджетних коштів
Опарін В., Федосов В., Сафонова Л. [50, с. 123].	Інструмент для досягнення вищого критерію справедливості у розподілі державних благ з метою досягнення граничного рівня добробуту для кожного члена суспільства
Василик О., Павлюк К. [10, 123].	Інструмент розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для забезпечення суспільного добробуту
Романенко О. [44 , с. 164].	Об'єктивна категорія, яка має суспільне призначення - задовольняти загальнодержавні потреби
Загородній А., Вознюк Г., Смовженко Т. [15].	Економічні стосунки, що виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів держави та його використанням за галузевим, територіальним та цільовим призначенням

Додаток Б

Таблиця Б.1. Принципи бюджетного фінансування видатків держави на оборону*

Принципи бюджетного фінансування	Сутність принципів
Безповоротність	Бюджетні кошти, надані відповідним розпорядникам та отримувачам, використані на фінансування економіки, соціально-культурні сфери, соціального захисту населення, не потребують повернення та прямого відшкодування.
Безоплатність	Відсутність плати за виділені з бюджету кошти.
Безстроковість	Надання бюджетних коштів без встановлення термінів їх повернення.
Плановість	Бюджетні кошти держави виділяються відповідно до закону про державний бюджет на плановий рік.
Цільовий характер	Бюджетні видатки здійснюються виключно за цільовим призначенням відповідно до фінансових актів держави та фінансових планів суб'єктів бюджетних відносин.
Фінансування не під план, а в міру виконання планів за показниками, мережі, штатах і контингентах	Бюджетні кошти виділяються не автоматично згідно із сумами, затвердженими в бюджеті чи фінансових планах, а з урахуванням фактичних обсягів виробництва і реалізації продукції, виконаних робіт, наданих послуг, чисельності штатних посад, кількісних і якісних показників роботи.
Ефективне використання коштів	Отримання максимального результату за рахунок мінімального обсягу бюджетних ресурсів або досягнення запланованих цілей за умови використання визначеної бюджетом суми коштів.
Фінансування в міру надходження доходів	Виділення наявних у бюджеті ресурсів у порядку фінансування тільки після того, як такі кошти надійшли у вигляді доходів до відповідного бюджету.
Оптимальне поєднання усіх джерел фінансування	При визначенні обсягів бюджетного фінансування держава насамперед враховує можливості одержання власних і кредитних ресурсів.
Дотримання режиму економії	Зменшення норм витрат, раціональне використання всіх наявних у суб'єкта бюджетних відносин ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових).
Повноти	Всі видатки бюджетних установ здійснюються з одного бюджету за рахунок коштів загального і спеціального фондів.
Справедливість та неупередженість	Бюджетне фінансування здійснюється на засадах справедливого і неупередженого розподілу бюджетних ресурсів між усіма без винятку розпорядниками і отримувачами коштів.
Публічність та прозорість	Оприлюднення показників звітів про виконання фінансових планів у частині використання бюджетних коштів їх розпорядниками та отримувачами, а також відкритому прийнятті відповідних рішень.
Контрольованість	Використання всіх наявних видів, форм і методів бюджетного контролю стосовно кожного розпорядника і отримувача бюджетних коштів.

*Примітка. Складено автором на основі джерел [48, с.123].

Додаток В

Таблиця В.1. Склад і структура видатків Державного бюджету України на оборону у 2018 р.*

Показники виконання	Обсяги	Частка, %
<i>Видатки на оборону, разом</i>	97,0	100
з них: військова оборона	87,5	90,2
- цивільна оборона	1,5	1,5
- військова освіта	3,0	3,1
- інша діяльність у сфері оборони	5,0	5,2
<i>в т. ч. загальний фонд</i>	83,4	100
з них: військова оборона	75,2	90,2
- цивільна оборона	0,7	0,8
- військова освіта	2,9	3,5
- інша діяльність у сфері оборони	4,6	5,5
<i>в т. ч. спеціальний фонд</i>	13,6	100
з них: військова оборона	12,3	90,5
- цивільна оборона	0,8	5,9
- військова освіта	0,1	0,7
- інша діяльність у сфері оборони	0,4	2,9

Таблиця В.2. Структура видатків Державного бюджету України на оборону за економічною класифікацією у 2012-2018 р. *, %

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Поточні видатки</i>	98,2	96,9	97,2	95,5	94,3
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	55,5	45,4	58,4	49,3	43,5
Використання товарів і послуг	39,8	44,1	35,8	42,7	47,8
Поточні трансферти	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Соціальне забезпечення	2,7	3,3	2,9	2,9	2,8
Інші поточні видатки	0,2	4,1	0,1	0,6	0,2
<i>Капітальні видатки</i>	1,8	3,1	2,8	4,5	5,7
Придбання основного капіталу	1,8	3,3	2,8	4,5	5,7
Капітальні трансферти	–	0,1	0,00	0,01	0,02
Всього видатків	100	100	100	100	100

Таблиця Г.1. Динаміка поточних видатків Державного бюджету України на оборону у 2014-2018 рр.*

Статті видатків	Темп росту, %			
	2015 до 2014	2016 до 2015	2017 до 2016	2018 до 2017
Поточні видатки	87,60%	-99,89%	23,00%	28,87%
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	55,32%	-99,85%	5,77%	15,11%
Оплата праці	56,22%	-99,84%	5,51%	15,43%
Нарахування на оплату праці	52,28%	-99,90%	7,18%	13,40%
Використання товарів і послуг	110,87%	-99,91%	49,24%	46,26%
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	69,24%	-99,91%	33,88%	28,89%
Медикаменти та перев'язувальні матеріали	90,22%	-99,85%	-42,22%	55,38%
Продукти харчування	129,11%	-99,90%	9,82%	7,04%
Оплата послуг (крім комунальних)	41,75%	-99,88%	28,70%	23,98%
Видатки на відрядження	24,74%	-99,85%	70,10%	17,84%
Видатки та заходи спеціального призначення	188,36%	-99,92%	77,71%	74,36%
Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	28,87%	-99,88%	36,80%	15,60%
Дослідження і розробки	276,99%	-99,80%	147,48%	-6,11%
Поточні трансферти	28,75%	-99,84%	36,84%	-12,82%
Субсидії та поточні трансферти підприємствам	11,39%	-99,88%	38,24%	-17,02%
Поточні трансферти урядам іноземних держав	353,52%	-99,65%	40,91%	-3,23%
Соціальне забезпечення	132,01%	-99,90%	27,93%	23,84%
Виплата пенсій і допомоги	9,97%	-99,90%	7,69%	13,10%
Інші виплати населенню	133,09%	-99,90%	28,03%	23,88%
Інші поточні видатки	4481,86%	-100,00%	395,16%	-55,82%

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Продовження додатку Г

Таблиця Г.2. Динаміка капітальних видатків Державного бюджету України на оборону у 2014-2018 рр.*

Статті видатків	Темп росту, %			
	2015 до 2014	2016 до 2015	2017 до 2016	2018 до 2017
Капітальні видатки	222,24%	- 99,90%	105,48%	64,45%
Придбання основного капіталу	215,74%	-99,90%	105,16%	64,09%
Придбання обладнання і предметів довгострокового користування	191,07%	-99,90%	73,11%	-18,20%
Капітальне будівництво	-78,11%	-96,84%	151,96%	372,69%
Капітальний ремонт	100,19%	-99,87%	42,69%	140,81%
Реконструкція та реставрація	70,46%	-99,76%	147,14%	161,63%
Створення державних запасів і резервів	3492,25%	-99,98%	827,22%	9,27%
Капітальні трансферти	-	-100,00%	5300,00%	283,33%
Капітальні трансферти підприємствам	-	-100,00%	5300,00%	283,33%

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42].

Додаток Д

Таблиця Д.1. Виконання видатків Міністерством оборони України в розрізі загального фонду у 2014-2018 рр.

Рік	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	Відхилення (+, -), млн. грн.	Рівень виконання плану, %
2014	25 574,3	25 149,8	-424,5	98,6
2015	45 915,8	45 751,9	-163,9	99,6
2016	54 907,7	54 819,6	-88,1	99,8
2017	62 827,2	62 747,0	-80,2	99,8
2018	82 177,5	82 111,2	-66,2	99,9

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Таблиця Д.2. Виконання видатків Міністерством оборони України в розрізі спеціального фонду у 2014-2018 рр.

Рік	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	Відхилення (+, -), млн. грн.	Рівень виконання плану, %
2014	2 167,9	1 360,1	-807,7	62,7
2015	3 861,7	3 332,3	-529,3	86,2
2016	7 179,6	3 279,5	-3 900,1	45,6
2017	9 414,5	6 111,7	-3 302,8	64,9
2018	13 300,4	12 846,7	-453,7	96,5

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Додаток Е

Таблиця Е.1. Виконання видатків державного бюджету на оборону за статтею «Керівництво та військове управління Збройними Силами України» у 2014-2018 рр.*

Рік	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	Відхилення (+, -), млн. грн.	Рівень виконання плану, %
2014	226,99	226,23	-0,75	98,6
2015	280,09	280,03	-0,05	98,6
2016	334,14	333,61	-0,53	93,58
2017	385,76	385,70	-0,06	95,29
2018	489,07	489,07	0,0	100,0

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42].

Таблиця Е.2. Виконання видатків державного бюджету на оборону за статтею «Забезпечення діяльності Збройних Сил України та підготовка військ» у 2014-2018 рр.*

Рік	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	Відхилення (+, -), млн. грн.	Рівень виконання плану, %
2014	12 102	11 846,9	-255	97,8
2015	38 710,7	38 471,9	-238,7	99,3
2016	47 466,6	47 300,6	-165,9	99,6
2017	54 800,2	54 514,4	-285,7	99,4
2018	61 111,9	60 788,1	-323,8	99,4

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Таблиця Е.3. Виконання видатків державного бюджету на оборону за статтею «Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України» у 2014-2018 рр.*

Рік	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	Відхилення (+, -), млн. грн.	Рівень виконання плану, %
2014	596,6	161,9	-434,6	27,1
2015	970,2	805,8	-164,4	83
2016	731,9	637,9	-94	87,1
2017	751	609,2	-141,7	81,1
2018	1 029,7	1 010,5	-19,1	98,1

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Продовження додатку Е

Таблиця Е.4. Виконання видатків державного бюджету на оборону за статтею «Утилізація боєприпасів та рідинних компонентів ракетного палива, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів, баз і складів Збройних Сил України», у 2014-2018 рр.*

Рік	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	Відхилення (+, -), млн. грн.	Рівень виконання плану, %
2014	126,7	69,9	-56,8	55,1
2015	91,8	76	-15,7	82,7
2016	82,2	76,2	-5,9	92,7
2017	142,9	113	-29,9	79
2018	604,3	523	-81,2	86,5

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Таблиця Е.5. Виконання видатків державного бюджету на оборону за статтею «Розвиток озброєння та військової техніки Збройних Сил України», у 2014-2018 рр.*

Рік	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	Відхилення (+, -), млн. грн.	Рівень виконання плану, %
2014	659,7	648,3	-11,4	98,2
2015	5 913,1	5 678,5	-234,6	96
2016	585	5 768,7	-89,3	98,4
2017	6 854,6	6 660,4	-194,1	97,1
2018	18 432,9	18 420,5	-12,4	99,9

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Таблиця Ж.1. Виконання видатків на оборону за функціональною класифікацією в розрізі загального та спеціального фондів у 2014 р.*

Статті видатків	Загальний фонд бюджету		Спеціальний фонд бюджету		Рівень виконання плану	
	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	загального фонду, %	спеціального фонду, %
Оборона	26 420,3	26 009,2	2 340,5	1 354,1	98,4	57,8
Військова оборона	23 989,6	23 586,9	887,4	788,1	98,3	88,8
Цивільна оборона	310,3	305,5	769,5	137,6	98,4	17,8
Військова освіта	795,7	795,4	162,6	118,2	99,9	72,6
Інша діяльність	1 324,7	1 321,2	520,7	310,1	99,7	59,5

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Таблиця Ж.2. Виконання видатків на оборону за функціональною класифікацією в розрізі загального та спеціального фондів у 2015 р.*

Статті видатків	Загальний фонд бюджету		Спеціальний фонд бюджету		Рівень виконання плану	
	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	загального фонду, %	спеціального фонду, %
Оборона	48 416,9	48 229,7	6 153,7	3 775,4	99,6	61,3
Військова оборона	44 693	44 520,9	4 705,2	2 875,7	99,6	61,1
Цивільна оборона	373,6	359,1	977,1	449,4	96,1	45,9
Військова освіта	1 367	1 367	98,3	84,1	100	85,6
Інша діяльність	1 983	1 982,5	373	366,1	99,9	98,1

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж.3. Виконання видатків на оборону за функціональною класифікацією в розрізі загального та спеціального фондів у 2016 р.*

Статті видатків	Загальний фонд бюджету		Спеціальний фонд бюджету		Рівень виконання плану	
	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	загального фонду, %	спеціального фонду, %
Оборона	55 945,2	55 851,8	10 751,1	3 498,9	99,8	32,4
Військова оборона	50 935,7	50 847,7	8 723,1	2 555,3	99,8	29,2
Цивільна оборона	442	436,6	1 218,2	167,5	98,7	13,7
Військова освіта	1 897,6	1 897,6	115,8	90,1	100	77,8
Інша діяльність	2 669,7	2 669,7	693,8	685,8	100	98,8

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42].

Таблиця Ж.4. Виконання видатків на оборону за функціональною класифікацією в розрізі загального та спеціального фондів у 2017 р.*

Статті видатків	Загальний фонд бюджету		Спеціальний фонд бюджету		Рівень виконання плану	
	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	загального фонду, %	спеціального фонду, %
Оборона	64 406,6	64 300,8	13 426,1	10 045,3	99,8	74,8
Військова оборона	58 349,9	58 248,1	12 081,4	8 858,7	99,8	73,3
Цивільна оборона	612,3	608,4	811,8	684,3	99,3	84,3
Військова освіта	2 284,7	2 284,7	138,6	117,9	100	85
Інша діяльність	3 159,5	3 159,5	394,2	384,2	100	97,4

*Примітка. Складено автором на основі джерел [38-42]

Таблиця 3.1. Показники кошторису військової частини А3013 за 2016-2019 рр.

Показники	Одиниці виміру	Роки				Темп росту 2019р. до 2016 р., %
		2016	2017	2018	2019	
Загальна сума надходжень за кошторисом	тис.грн.	1310	1660	29573	44867	3324.9
Надходження загального фонду	тис.грн.	1310	1660	29403	44815	3321
Надходження спеціального фонду	тис. грн.	-	-	170	51	30

Примітка. Складено автором на основі даних в/ч А3013

Таблиця К.1. Видатки на оборону в розрізі стандартів НАТО

Видатки	Виділені кошти у 2018р. і на оборону, млн. грн.	Частка від бюджету МОУ, %	Стандарти НАТО, %
Всього	97 024,1	100	100
- поточні витрати	91 505,8	94,3	50
- утримання особового складу	42 221,5	43,5	25-40
- матеріально-технічне оснащення військ та військова підготовка	46 388,9	47,8	10-20
- капітальні витрати	5 518,3	5,7	50
- закупівля озброєння та військової техніки	1 493,7	1,5	20-25
- будівництво	2 000,9	2,1	15-20
- науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи	991,9	1,0	5-10

*Примітка. Складено автором на основі [38-42].

Таблиця Л.1. Видатки на оборону в країнах НАТО у 2018р.*

Країна	Витрати на устаткування, %	Витрати на військовий персонал, %	Витрати на інфраструктуру %	Інші витрати, %	ВВП на душу населення, тис. дол. США	Витрати на оборону на душу населення дол. США	Частка від ВВП, %
США	25	39	1	35	54,4	1846	3,39
Греція	12	71	0	16	23,7	526	2,22
Великобританія	24	34	2	40	42,9	924	2,15
Естонія	18	32	8	42	19,9	412	2,07
Польща	27	46	4	24	15,9	325	2,05
Латвія	35	32	8	24	16,4	333	2,03
Литва	31	41	5	24	17,6	353	2
Румунія	34	53	4	9	11,5	220	1,92
Франція	24	47	4	26	43,4	788	1,82
Хорватія	9	71	1	18	15,8	269	1,71
Туреччина	32	45	2	21	15,5	253	1,64
Норвегія	27	34	8	31	92,1	1489	1,62
Чорногорія	10	72	3	16	8,2	128	1,55
Болгарія	20	58	0	21	8,7	124	1,43
Нідерланди	25	44	4	27	55	745	1,35
Португалія	13	72	0	15	23,8	322	1,35
Канада	13	49	4	34	51,9	641	1,23
Німеччина	14	47	4	35	47,5	586	1,23
Данія	13	46	2	38	62,7	758	1,21
Словакія	22	55	2	21	20,7	251	1,21
Албанія	11	68	1	20	5,1	59	1,16
Угорщина	20	40	5	35	16,5	190	1,15
Італія	21	66	2	11	35,3	406	1,15
Чехія	12	55	5	27	23,4	260	1,11
Середнє НАТО	21	52	3	24	33,6		2,36

*Примітка. Складено автором на основі джерел [65,69]